

Жюль Верн

Прорив блокади

Переклад В.Шовкуна

I. "ДЕЛЬФІН"

Клайд був першою річкою, чії води спінили колеса пароплава. Це сталося 1812 року. Той пароплав — а називався він "Комета" — здійснював регулярні рейси між Глазго й Гріноком із швидкістю шість миль на годину. Відтоді безліч таких суден пропливло по цій шотландській річці,— і вгору по течії, і вниз,— тому жителі великого промислового міста Глазго мали давно звикнути до чудес парової навігації.

Однак 3 грудня 1862 року по багnistих вулицях Глазго сунув потік людей, у якому можна було бачити судновласників, купців, промисловців, робітників, матросів, жінок, дітей; усі вони прямували до Келвін-доку, великої судноверфі, що належала Тоду й Мак-Грегорові. Це останнє прізвище вочевидь свідчить про те, що знамениті нащадки горян стали промисловцями, перетворивши усіх своїх васалів із стародавніх шотландських кланів на фабричних робітників.

Судноверф Келвін-док розташована за кілька хвилин ходу від міста, на правому березі Клайду. Незабаром її величезні стапелі запрудив натовп цікавих. Не лишилося жодного вільного місця ні на набережних, ні на молі, ні на дахах складів. Навіть Гованські пагорби на лівому березі кишіли глядачами, а по річці снувало безліч човнів.

Може, в Келвін-доці мала відбутись якась незвичайна церемонія? Ні, там просто спускали на воду новий, щойно збудований корабель. Такі події були не в дивовижу жителям Глазго. Може, "Дельфін" — так

назвали судно, яке сьогодні сходило зі стапелів верфі Тода й Мак-Грегора,— мав якісь особливості у своїй конструкції? Теж, власне, ні. Це був великий пароплав тоннажністю в півтори тисячі тонн, із сталевим корпусом, сконструйований так, щоб дати йому змогу розвивати якнайбільшу швидкість. На ньому встановили парову машину марки "Ленсфілд-Фордж", розраховану на високий тиск, потужністю в п'ятсот кінських сил. Машина [40] приводила в рух два однакові гвинти, розташовані на кормі, по обидва боки від ахтерштевня, і цілком незалежні один від одного,— новинка конструкції Дадженів з Мілвола, яка дозволяла пароплавам розвивати високу швидкість і маневрувати на дуже малому просторі. Крім того, "Дельфін" мав відносно малу осадку, і фахівці непомилково визначили, що цей корабель має намір заходити в неглибокі фарватери. Але, зрештою, всі ці особливості нового судна аж ніяк не пояснювали, звідки виник ажіотаж, з яким натовп стежив за його спуском на воду. По суті кажучи, "Дельфін" не мав нічого такого, що вже б не використали в конструкції того або того корабля. Може, його спуск на воду становив проблему, яку нелегко було розв'язати? Аж ніяк. Клайд уже приймав на свої води судна куди більшої тоннажності, і спуск "Дельфіна" мав відбутися V звичайнісінький спосіб.

Море було спокійне, почався відплив, коли стали проводити підготовчі роботи. Чітко й узгоджено лунали удари дерев'яних молотів, якими вбивали клини, що мали підняти киль пароплава. Незабаром масивний корпус весь аж ніби затремтів і помітно схитнувся,— хоч був піднятий ледве-ледве,— зрушив з місця, усе швидше й швидше посунув по стапелях, і через кілька хвилин "Дельфін", зісковзнувши з ретельно змащених кильблоків, занурився в Клайд, огорнутий густими клубами білої пари. Його корма шкрябнула по мулистому дну річки, потім красень-пароплав вихопився на гребінь височенної хвилі й, безперечно, розбився б з розгону об пристань Гованських доків, якби спущені водночас із жахливим скреготом якорі не вгородились у дно й не зупинили його на місці.

Спуск відбувся цілком успішно, і "Дельфін" спокійно погойдувався на водах Клайду. Коли судно опинилось у своїй природній стихії, глядачі заплескали в долоні, й на обох берегах прогрімало могутнє: "Ура!"

Але чому було стільки крику й оплесків? Навряд чи більшість із тих глядачів, що найбурхливіше висловлювали свій захват, змогли б пояснити, з якого дива вони так радіють. Звідки виник такий незвичайний інтерес до цього корабля? Його спричинило те, що ніхто не знав, для чого "Дельфін" призначено — от і все пояснення. Ніхто не здогадувався, для якої комерції його мали застосувати і, слухаючи, як люди перемовляються то в тому, то в тому гурті, можна було тільки дивом дивуватись, наскільки різні припущення висловлюються з цього приводу.

Тим часом найобізнаніші — чи ті, які вдавали з себе обізнаних — в один голос твердили, ніби цьому пароплавові [42] судилося зіграти помітну роль у жажливій війні, що спустошила в ті часи Сполучені Штати Америки. Але цим їхні відомості й обмежувалися, і ніхто не міг сказати напевне, чи "Дельфін" має зайнятися піратством, чи перевозитиме вантажі, чи він буде судном конфедератів, чи увійде до флоту північан.

— Ура! — кричав один, запевняючи, що "Дельфіна" збудовано на кошти Південних штатів.

— Гіп! Гіп! — горлав другий, присягаючись, що ніколи такий швидкий корабель не борознив води біля Американського узбережжя.

Отже, ніхто до пуття не знав, з якою метою збудували "Дельфіна", бо знати про це могли хіба що компаньйони або принаймні близькі приятелі Вінсента Плейфера, купця з Глазго.

Фірма "Вінсент Плейфер і К°" була багата, могутня і вела свої справи вельми розважливо. Очолювала її старовинна родина, яку глибоко шанували в Шотландії і яка походила від тих тютюнових лордів, що

збудували найгарніші квартали міста. Ці спритні негоціанти зразу після об'єднання 1707 року Англії та Шотландії в одне королівство відкрили у Глазго перші торгові контори й почали вивозити тютюн з Віргінії та Меріленду. Це дало їм змогу нажити величезні багатства, а Глазго незабаром перетворилося на осередок комерції і велике фабричне місто; в ньому відкрилося безліч прядильень та ливарних заводів, а добробут його жителів піднявся до високого рівня.

Торгова фірма Плейферів зберегла вірність підприємницькому духові своїх предків. Вона кидалася в найризикованіші операції і гідно підтримувала честь англійської торгівлі. Її теперішній голова Вінсент Плейфер,— чоловік п'ятдесяти років, практичний і розважливий, а проте досить сміливий, коли йшлося про вигоду,— був торговцем-судновласником у плоті й крові. Ніщо його не обходило, крім комерції в чистому вигляді, й він анітрохи не цікавився навіть політичним підкладом своїх торговельних справ. А втім, він був чоловік порядний і вірний своєму слову.

Однак думка збудувати й оснастити "Дельфін" належала не йому, а його племінникові Джеймсу Плейферові, вродливому тридцятирічному молодикові й найвідважнішому шкіперові в усьому торговельному флоті Об'єднаного королівства.

Якось, коли обидва сиділи в кафе "Тонтіна" під аркадами міської ратуші, Джеймс Плейфер, з люттю перечитавши [43] американські газети, виклав дядькові свій сміливий і авантюрний задум.

— Дядьку Вінсенте,— сказав він напростець,— є змога нажити два мільйони за один місяць.

— А що при цьому ми ризикуємо втратити? — спитав дядько.

— Корабель з його вантажем.

— І більш нічого?

— Ну, ще ризикуємо шкурою матросів та капітана. Але це не береться до уваги.

— Подивимось — побачимо,— сказав дядько Вінсент, що полюбляв цей трохи незвичний вираз.

— Чого там дивитись — усе й так ясно,— заперечив Джеймс Плейфер.— Ви читали "Трібюн", "Нью-Йорк Геральд", "Таймс", "Інквайрер де Річмонд", "Амерікен-Рев'ю"?

— Десятки разів, племіннику.

— Ви згодні зі мною, що війна у Сполучених Штатах ще довго триватиме?

— Дуже довго.

— Вам відомо, наскільки ця війна зашкодила інтересам Англії й зокрема інтересам Глазго?

— А надто інтересам фірми "Плейфер і К°",— відповів дядько Вінсент.

— Авжеж, вашим інтересам насамперед,— погодився молодий капітан.

— Я мучуся цим щодня, Джеймсе, і не можу без страху думати про те, яких страхітливих збитків може завдати нам ця війна. Звичайно, наша фірма міцна, племіннику, і вона вистійть, але ми маємо справу з компаньйонами, які можуть і збанкрутувати. Послав би я до чортів усіх тих американців, байдуже, хто вони — рабовласники чи борці проти рабства!

Хоча з погляду благородних засад гуманізму, яким завжди слід віддавати перевагу над особистими інтересами, Вінсент Плейфер не мав права так говорити, у нього були цілковиті підстави розглядати події лише під кутом зору своєї комерційної вигоди. На товарній біржі Глазго бракувало найважливішого продукту американського експорту. "Бавовняний голод" — якщо вжити яскравий англійський вислів — ставав із кожним днем загрозливішим. Тисячі робітників залишились без діла і жили з милостині. У Глазго було двадцять п'ять тисяч механічних ткацьких верстатів, які перед громадянською війною в Сполучених Штатах виробляли шістсот двадцять п'ять тисяч метрів бавовняної нитки в день, тобто п'ятдесят мільйонів фунтів [44] на рік. Ці цифри дають уявлення про те, як порушилася промислова діяльність міста, коли виникла гостра нестача текстильної сировини. Банкрутства відбувалися чи не щогодини. Всі фабрики закривали виробництво — цілком або почасти. Робітники помирали з голоду.

Саме видовище цього грандіозного лиха і навіяло Джеймсові Плейферу його сміливий задум.

"Я поїду по бавовну,— сказав він собі,— й привезу її, чого б це мені не коштувало".

Та оскільки він був "купцем" — і не меншою мірою, ніж дядько Вінсент! — то вирішив здійснити свій план у вигляді комерційної оборудки: обміняти товар на товар.

— Ось такий у мене задум, дядьку Вінсенте,— сказав він.

— Подивимось — побачимо, Джеймсе.

— Здійснити його вельми просто. Ми збудуємо корабель великої тоннажності і якомога швидкохідніший.

— Як буде треба, то чого ж — збудуємо.

— Ми навантажимо його зброєю, провіантом та амуніцією.

— Такий товар можна знайти.

— Я візьму на себе командування цим пароплавом. Якщо я зможу випередити в морі будь-який корабель військового флоту Північних штатів, я прорву блокаду одного з південноамериканських портів.

— І ти дорого продаси свій вантаж конфедератам, яким дуже потрібен такий товар,— підхопив дядько.

— А повернуся сюди з вантажем бавовни.

— Яку тобі віддадуть за безцінь...

— Достоту так, дядьку Вінсенте. Отже, ви згодні?

— Згоден. А ти певен, що прорвешся?

— Прорвуся, якщо в мене буде добрий корабель.

— Такий корабель ми тобі збудуємо. А де ти набереш команду?

— О, людей я знайду! Багато мені не треба. Аби корабель міг добре маневрувати, ото й усе. Я не збираюся воювати з флотом Північних штатів, моя мета — не підпускати їхні кораблі близько.

— Ти їх не підпустиш,— твердо пообіцяв дядько Вінсент.— А зараз скажи мені, Джеймсе, в якому місці Американського узбережжя ти хочеш причалити?

— На сьогодні, дядьку, кілька кораблів уже прорвалися крізь блокаду до Нового Орлеана, Уїлмінгтона й Саванни. Я візьму курс прямо на

Чарлстон. Жоден англійський корабель ще не зміг пройти крізь ті фарватери, крім "Бермуди". Я піду за її прикладом і якщо моє судно матиме малу [45] осадку, я проведу його там, де кораблі флоту Північних штатів не зможуть мене переслідувати.

— Вся суть у тім,— сказав дядько Вінсент,— що Чарлстон завалений бавовною. Її там спалюють — аби спекатись.

— Так,— відповів Джеймс.— До того ж місто обложене майже з усіх боків. Борегарові бракує боєприпасів. Він заплатить за мій товар будь-яку ціну.

— Гаразд, племіннику. І коли ти хотів би вирушити?

— Десь через півроку. Мені потрібні довгі зимові ночі, щоб легше було ховатися.

— Будуть тобі довгі ночі.

— Отже, домовилися, дядьку?

— Домовилися.

— І нікому анічичирк?

— Авжеж, нікому!

Через п'ять місяці після цієї розмови і зійшов на воду із стапелів Келвін-доку пароплав "Дельфін". Тепер вам зрозуміло, чому ніхто до пуття не знав, з якою метою його збудовано.

II ПЕРЕД ВІДПЛИТТЯМ

Оснащення "Дельфіна" не забрало багато часу — власне, він був уже оснащений, лишалося тільки доробити дещо. На ньому поставили три щогли — хоча потреби в них по суті не було. Корабель мав відриватися од крейсерів військового флоту Північних штатів завдяки своїй потужній паровій машині, а не розраховуючи на силу вітру. Та й розраховувати на машину було надійніше, ніж на вітер.

Наприкінці вересня "Дельфін" ввійшов у затоку, куди впадав Клайд, і там відбулися його випробування. Важко сказати, хто був більше задоволений своїм кораблем — його конструктор чи капітан. Новий пароплав мав справді чудовий хід, і лаг* показував сімнадцять миль* на годину — такої швидкості досі не розвивав жодний з англійських, французьких чи американських кораблів. Безперечно, що "Дельфін" виграв би перегони у змаганні з найшвидко-хіднішими тогочасними суднами.

* Прилад, яким вимірюють швидкість судна.

** Морська миля дорівнює 1852 метрам. (Прим, автора.)

25 грудня "Дельфін" причалив до пароплавної пристані, [46] трохи нижче мосту Глазго-брідж, останнього, що перетинає Клайд перед його впадінням у затоку! Там на молі були складені величезні запаси амуніції, зброї та провіанту, які швидко завантажили до трюмів пароплава. Природа вантажу ясно свідчила, для чого призначено корабель, і фірма Вінсента Плейфера не змогла далі приховувати свою таємницю. Втім, "Дельфін" не збирався баритись із виходом у море, та й жодного американського військового корабля не було помічено в англійських водах. До того ж настав час набирати команду, і зберігати мовчанку про призначення судна стало просто неможливо. Ніхто не вербує матроса, не пояснивши, які обов'язки йому доведеться виконувати. Кінець кінцем, ішлося про неабиякий ризик, а коли людина збирається ризикувати своєю шкурою, вона завжди хоче знати, які небезпеки на неї чигають і чому вона повинна на них наражатися.

Та перспектива ризику не злякала нікого. Платню давали добру, а в разі успіху операції кожному пообіцяли ще й певну частку від прибутків. Тому матроси приходили юрмами — і найдосвідченіші. Джеймс Плейфер мав один тільки клопіт — відібрати кращих серед найкращих. А відбирати він умів, і через добу в списках команди "Дельфіна" було вже тридцять матросів, які зробили б честь яхті її величності королеви британської.

Відплиття призначили на 3 січня, але вже 31 грудня "Дельфін" був готовий вийти в море. Його трюми ломилися від аmunіції та провіанту, а вугільні ями — від вугілля. Ніщо більше не затримувало його в порту.

2 січня шкіпер востаннє оглядав свій корабель доскіпливим капітанським оком, коли в отворі, з якого спускався трап, з'явився незнайомиць і сказав, що хоче говорити з капітаном. Один із матросів провів його на ют.

То був здоровенний чоловіча, широкоплечий, з рум'яними щоками — наганий тупуватий вираз обличчя погано приховував веселе лукавство його вдачі. Мабуть, він був не дуже обізнаний з морськими звичаями, бо озирався навкруг себе з виглядом людини, що їй Нечасто доводилося ступати на палубу корабля. І водночас намагався вдати із себе морського вовка, поглядаючи на такелаж очима знавця та йдучи перевальцем, як ходять матроси.

Коли його підвели до капітана, він подивився на нього пильним поглядом і спитав:

— Ви капітан Джеймс Плейфер?

— Так, це я,— відповів шкіпер.— Навіщо я тобі потрібен?

— Найміть мене матросом на ваш корабель. [47]

— Вакансій більше у мене нема. Я вже набрав команду.

— О, одна зайва людина вам не завадить. Навпаки.

— Ти так думаєш? — мовив Джеймс Плейфер, глянувши співрозмовникові просто у вічі.

— Я цього певен,— відповів матрос.

— А хто ти, власне, такий? — спитав капітан.

— Моряк, бувалий у бувальцях, відчайдух і хлопець, на якого можна покластися. Пара дужих рук, які я маю честь запропонувати вам, згодяться та ще й як згодяться на борту корабля.

— Але "Дельфін" — не єдиний корабель у порту, а Джеймс Плейфер — не один на світі капітан. Чому ти прийшов саме сюди?

— Бо я хочу служити тільки на "Дельфіні" й лише під орудою капітана Джеймса Плейфера.

— Твої послуги мені не потрібні.

— Чоловік дужий завжди стане в пригоді, а якщо хочете випробувати мою силу, зведіть мене з трьома-чотирма найміцнішими хлопцями з вашої команди, я готовий.

— Ач який швидкий! — відповів Джеймс Плейфер.— А звуть тебе як?

— Крокстон, ваш слуга покірний.

Капітан відступив на кілька кроків назад, щоб ліпше роздивитися цього геркулеса, який так зухвало набивався йому в матроси. Постава, тіло, весь вигляд незнайомця аж ніяк не спростовували його слів.

Відчувалося, що він справді наділений від природи великою фізичною силою і що відваги йому теж не позичати.

— Де ти плавав? — спитав Джеймс Плейфер.

— Скрізь потроху.

— А ти знаєш, з якою метою вирушає в море "Дельфін"?

— Знаю, і саме це мене до вас привело.

— Ну, гаразд, чорти б мене взяли, якби я відпустив хлоп'ягу твого гарту. Йди знайди мого помічника містера Метью, і хай він запише тебе, в команду.

Сказавши ці слова, Джеймс Плейфер сподівався, що його співрозмовник круто обернеться й побіжить на бак корабля. Одначе він помилився. Крокстон не зрушив із місця.

— Ти хіба не чув,— що я тобі сказав? — спитав капітан.

— Чув,— відповів матрос— Але це не все, я маю до вас іще одну пропозицію.

— О, ти вже мені набрид! — сердито відрубав Джеймс.— У мене не так багато часу, щоб я гаяв його на пусті балачки.

— Я заберу його у вас зовсім трохи,— відповів Крокстон.— [48] Ще два слова — і кінець. Зараз я вам усе викладу. В мене є племінник.

— У твого племінника чудовий дядько,— відповів Джеймс Плейфер.

— Ет! — відказав Крокстон.

— Ти коли-небудь закінчиш чи ні? — спитав капітан з явним нетерпінням у голосі.

— Так от у чім справа. Коли наймають дядька, то на додачу беруть і племінника.

— Та невже?

— Безперечно. Такий звичай. Ці двоє не продаються окремо.

— І що ж він таке, твій племінник?

— П'ятнадцятирічний хлопець, юнга, якого я навчаю матроського ремесла. Він беручий до діла, й колись із нього вийде добрий моряк.

— Так затям собі, Крокстоне — вихователю юнг: "Дельфін" — не школа для шмаркачів.

— Не будемо говорити погано про юнг,— відказав Крокстон.— Один із них став адміралом Нельсоном, а інший — адміралом Франкліном.

— Ну, біс із тобою, приятелю,— відповів Джеймс Плейфер.— Язик у тебе підвішений добре, й мені подобається, як ти ним орудуєш. Приводи свого племінника. Але якщо його дядько виявиться не таким силачем, як ти запевняєш, дядькові доведеться мати справу зі мною. Іди і щоб через годину ти був тут.

Крокстонові не треба було двічі це повторювати. Він досить незграбно віддав честь капітанові "Дельфіна" і спустився трапом на пристань. Через годину він уже був на борту корабля із своїм племінником, хлопцем років чотирнадцяти-п'ятнадцяти, тендітним і трохи наче кволим; він мав боязкий і здивований вираз обличчя і був явно не до пари своєму дядькові з його самовпевненістю та фізичною силою. Крокстон мусив навіть підбадьорити його кількома енергійними словами.

— Ану вище голову! — сказав він — Нас тут не з'їдять, хай йому чорт! І, зрештою, ще є час повернутись назад.

— Ні, ні! — відповів хлопець.— І хай допоможе нам бог! Того ж таки дня матроса Крокстона та юнгу Джона Стіггса внесли до списків команди "Дельфіна".

На п'яту наступного ранку кочегари розпалили в топках пароплава жаркий вогонь. Палуба затремтіла від двигтіння казана, і пара із свистом шугнула крізь клапани. Настала мить відплиття. [49]

Незважаючи на ранню годину, на пристані й на мосту Глазго-брідж юрмився досить великий натовп. Люди прийшли попрощатися з відважним кораблем. Вінсент Плейфер теж прийшов обняти на прощання капітана Джеймса, але він повівся за цих обставин, як римлянин стародавніх добрих часів. Він тримався по-геройському, і два лункі поцілунки, які він вліпив племінникові, свідчили про його незламну рішучість.

— Вирушай, Джеймсе,— сказав він молодому капітанові.— Пливи швидко і повертайся ще швидше. А головне, не забудь скористатися всіма вигодами свого становища. Продавай дорого, купуй дешево, і ти здобудеш повагу свого дядька.

Після цих повчальних слів, запозичених із "Посібника для негоціантів", дядько і небіж розлучилися, а всі гості покинули борт корабля?

У ці хвилини Крокстон та Джон Стіггс стояли поруч на баку, і дядько казав племінникові:

— Усе буде добре, усе буде гаразд! Через дві години ми вже вийдемо у відкрите море. Наша подорож почалася досить незвичайно, а закінчиться успішно, я цього певен!

Замість відповіді юнга міцно стиснув руку Крокстона.

— Як там тиск пари? — спитав Джеймс Плейфер у свого помічника.

— Нормальний, капітане,— відповів містер Метью.

— От і гаразд. Віддайте швартови.

Необхідний маневр зразу виконали. Гвинти прийшли в рух. "Дельфін" здригнувся, зрушив з місця, пройшов між кораблями, що стояли в порту на якорі, й незабаром зник з-перед очей натовпу, який вітав його останніми "ура".

По річищу Клайду пройшли без особливих труднощів. Можна сказати, що русло цієї річки рукотворне і створила його рука хазяїна. Завдяки роботі землечерпалок та постійній очистці її глибина за останні півсотні років досягла п'ятнадцяти футів, а ширина між набережними міста збільшилася втричі. Незабаром ліс щогл і труб сховався за туманом і димом. Дзенькіт молотів у ливарнях та стукіт сокир на будовах завмер у далечині. Проминули селище Партік, і тепер замість заводів по берегах тяглися сільські будинки, вілли, маєтки. Раз у раз зменшуючи оберти своєї парової машини, "Дельфін" петляв між дамбами, які утримують річку в берегах. Фарватер там місцями дуже вузький, але це не така вже незручність, бо для судноплавної річки куди більше важить глибина, ніж ширина. Біля стерна стояв один із найкращих лоцманів Ірландського моря; він [50] упевнено вів пароплав між плавучих бакенів, кам'яних стовпів та куп каміння, що позначали фарватер,;— на кожному такому знакові було встановлено ліхтар. Залишилося позаду й містечко Ренфру. Далі потяглися Кілпатрікські пагорби, і Клайд поширшав, виходячи в затоку Баулінга, від якої починається канал, що з'єднує водним шляхом Едінбург і Глазго.

Нарешті з'явився огорнутий туманом силует Дамбартонського замку, здіймаючись угору на чотириста футів, потім на хвилях, які розходились

від "Дельфіна", затанцювали кораблі на рейді Порту-Глазго. Ще через кілька миль проминули і Грінок, батьківщину Джеймса Уатта. На той час "Дельфін" уже доплив до гирла Клайду і був на вході до затоки, через яку він переносить свої води у Північний канал. Там на пароплав накотилися перші морські хвилі.

Потім пройшли попід мальовничими берегами острова Арран, обігнули мис Кентайр, що виступає в канал, мали нагоду роздивитися острів Ретлін, а тоді лоцман пересів у шлюпку й повеслував до свого невеличкого катера, що погойдувався на хвилях у відкритому морі. "Дельфін" перейшов під команду свого капітана і взяв курс до північного узбережжя Ірландії. То був морський шлях, яким користувалося не так багато кораблів, і скоро останні клапти Європейського суходолу зникли з очей. Пароплав, один-однісінький, вийшов у відкритий океан.

III В ОКЕАНІ

"Дельфін" мав добру команду. То були не військові моряки, не абордажні матроси, а люди, які вправно виконували обов'язки, необхідні під час маневрів. А це все, що було треба "Дельфінові". Ті хлопці були народ відчайдушний, але кожен більш або менш мав у собі жилку купця. Вони прагнули не слави, а багатства і не збиралися воювати за прапор, який майорів над їхнім кораблем. Не мали вони й вимпелів, що їх гордо підіймають під гарматні постріли. А втім, уся артилерія "Дельфіна" складалася з двох маленьких мортир, що годилися лише подавати сигнали.

Зате "Дельфін" мав дуже швидкий хід. Він цілком виправдовував надії, що їх покладали на нього конструктори й капітан. Незабаром британські територіальні води залишилися далеко позаду. Поки що їм не зустрівся жоден [51] корабель: великий океанський шлях був вільний. Правда, кораблі північноамериканського військового флоту не мали права напасти на судно під англійським прапором. Але вони могли стежити за ним, щоб перешкодити йому прорвати лінію блокади. Тому Джеймс Плейфер усім пожертвував заради швидкості ходу свого

корабля; він хотів мати певність, що зможе відірватись від будь-якого переслідування.

Хай там як, а спостереження на "Дельфіні" було організоване досконало. Незважаючи на холод, на щоглі завжди сидів матрос, видивляючись, чи не з'явиться на обрії бодай маленьке вітрило. Надвечір капітан Джеймс дав містерові Метью найточніші розпорядження:

— Не залишайте ваших вахтових надовго на реях,— сказав він. — Вони можуть закоцюбнути від холоду, а з людини, яка мерзне, спостерігач поганий. Змінюйте їх частіше.

— Слухаюсь, капітане,— відповів містер Метью.

— Раджу вам використати для цієї служби Крокстона. Хлоп'яга похвалявся, ніби має чудовий зір — от і випробуйте його. Поставте його на вахту вдосвіта — хай веде спостереження у вранішньому тумані. І негайно мене попередьте, коли він що-небудь помітить.

Сказавши це, Джеймс Плейфер пішов у свою каюту. Містер Метью звелів покликати Крокстона і передав йому наказ капітана.

— Завтра о шостій ранку займеш свій пост спостереження на реях фок-щогли.

Замість відповіді Крокстон щось буркнув на знак того, що йому все ясно. Та не встиг містер Метью обернутись до нього спиною, як матрос пробурмотів цілу низку нерозбірливих слів, а наприкінці вигукнув:

— І де вони в біса є — оті реї фок-щогли?

Поки Крокстон стояв у задумі на баку, до нього підійшов його племінник Джон Стіггс.

— То як тобі ведеться, мій славний Крокстоне? — спитав він.

— Усе нормально! — відповів матрос із силуваною усмішкою.— Одне тільки мені дошкуляє. Цей чортів корабель тремтить, як ото собака, коли він щойно переплив річку або струшує з себе бліх. У мене аж серце холоне від цього двигтіння.

— Бідолашний друже! — сказав юнга, дивлячись на Крокстона з виразом найщирішої вдячності.

— І подумати тільки, що в моєму віці я дозволяю собі мучитися морською хворобою! — мовив матрос.— Яка ж я [52] баба! Та якось воно обійдеться, якось буде. А тут іще одна халепа — треба буде лізти на фок-щоглу, а я уявлення не маю, де її шукати...

— І все заради мене, дорогий Крокстоне...

— Заради вас і заради нього,— відповів Крокстон.— Але ні слова більше, Джоне.-Звірмося на бога, він нас не покине.

З цими словами Джон Стіггс і Крокстон спустилися до матроського кубрика. Матрос не склепив очей, доки не переконався, що юнга спокійно вклався спати у крихітній каютці, яку йому надали.

Наступного ранку, о шостій, Крокстон підвівся, щоб заступити на вахту. Він вийшов на палубу, і помічник капітана звелів йому піднятися на фок-щоглу й пильно стежити за морем.

Вислухавши наказ, матрос пом'явся, наче в нерішучості. Потім, прийнявши рішення, попрямував до корми "Дельфіна".

— Отакої! Ти куди йдеш? — крикнув йому навздогін містер Метью.

— Туди, куди ви мене послали,— відказав Крокстон.

— Я наказав тобі піднятись на фок-щоглу.

— Так я ж туди й іду,— незворушно заявив матрос, прямуючи на ют.

— Та ти глузуєш із мене? — сердито крикнув містер Метью.— Фок-щоглу ти збираєшся шукати на бізані? Ти як той кокні, що не вміє ні ліня сплести, ні зростити линви. На якій же калоші ти досі плавав, хлопче? Ану марш на фок-щоглу, йолопе, на фок-щоглу, кажу тобі!

Почувши лайку помічника капітана, на палубу вибігла вся команда, і матроси аж животи надривали зо сміху, дивлячись на розгубленого Крокстона, що повертався на бак.

— Ого! — пробурмотів він, задерши голову й дивлячись на щоглу, вершок якої ховався у вранішньому тумані.— То мені дертись туди нагору?

— Так! — відрубав містер Метью.— І поквапся! Присягаюся святим Патріком, будь-який американський корабель устигне встромитися бушпритом у наш такелаж, поки цей ледар добереться до свого поста. Та ти полізеш нарешті чи ні?

Крокстон, не кажучи й слова, незграбно виліз на бортові поручні; потім, іще незграбніше, почав дертись угору по вантових щаблях, і було таке враження, ніби він нездатний дати раду ні своїм ногам, ні своїм рукам. Долізши до марса, він, замість ступити на нього, завмер, учепившись за такелаж із розпачем людини, в якій пішла обертом голова. [53]

Містер Метью, приголомшений і обурений такою невправністю свого матроса, був сам не свій від люті й звелів йому негайно спуститися на палубу.

— Цей хлоп'яга,— сказав він боцманові,— ніколи в своєму житті не був матросом. Джонстоне, ану піди глянь, що там у його речовому мішку.

Боцман швидко подався в матроський кубрик. .

А тим часом Крокстон з великими муками спускався вниз; кінець кінцем він оступився, вхопився рукою за незакріплену снасть, яка ковзнула вниз, і впав на палубу, досить сильно вдарившись.

— Незграба, йолоп, тобі в калюжах бабратись, а не в морі плавати! — вигукнув містер Метью, замість слів утішення.— Чого ти прителюєшся на "Дельфін"? Удавав із себе морського вовка, а не вмієш відрізнити фока від бізані! Ну, гаразд, ми з тобою ще поговоримо.

Крокстон не відповів нічого і тільки похилив голову, як людина, готова до найгіршого. В цю мить із кубрика повернувся боцман.

— Ось,— сказав він помічникові капітана.— Ось те, що я знайшов у мішку цього селяка,— якась підозріла тека з листами.

— Дай-но,— сказав містер Метью.— Листи з маркою Сполучених Штатів Півночі! "Містер Хеліберт, Бостон"! Та це ж аболіціоніст, федерат! А, паршивцю, то ти шпигун! Прокрався на "Дельфін", щоб нас продати! Ну, будь спокійний! Тепер ми тебе розкусили, і ти довідаєшся, чи гострі пазурі в дев'ятихвостого кота!* Боцмане, поклич капітана. А ви в'яжіть цього пройдисвіта!

* Так у англійському флоті називають канчук, сплетений з дев'яти ремінців.

Крокстон, слухаючи ці компліменти, тільки корчив гримаси, як старий чорт, але рота не розтуляв. Його прив'язали до кабестана, і він не міг поворухнути ні рукою, ні ногою.

Через кілька хвилин Джеймс Плейфер вийшов із своєї каюти й попрямував на бак. Містер Метью коротко пояснив капітанові, в чому річ.

— Що ти можеш на це відповісти? — спитав Джеймс Плейфер, насилу стримуючи гнів.

— Нічого,— відповів Крокстон.

— Чого тобі було треба на борту мого корабля?

— Нічого.

— І чого ти сподіваєшся від мене тепер?

— Нічого. [54]

— І хто ти такий? Американець? Адже ці листи із Сполучених Штатів.

Крокстон змовчав.

— Боцмане, всипте йому півсотні гарячих, щоб у нього язик розв'язався,— звелів Джеймс Плейфер.— Цього тобі вистачить, Крокстоне?

— Побачимо,— не моргнувши оком, відповів дядько Джона Стіггса.

— Починайте! — скомандував боцман.

Почувши цей наказ, два здоровенні матроси стягли з Крокстона його вовняну блузу. Жахливий канчук уже завис над спиною винуватця, коли на палубу вибіг юнга Джон Стіггс, блідий і переляканий.

— Капітане! — вигукнув він.

— А! Племінничок! — кинув Джеймс Плейфер.

— Капітане,— провадив юнга, роблячи над собою болісне зусилля,— я скажу вам те, чого Крокстон не захотів сказати! Я нічого не стану від вас приховувати. Так, він американець, і я теж. Ми обидва — вороги прихильників рабства, але ми не шпиги і прийшли на "Дельфін" не для того, щоб допомогти військовим кораблям Північних штатів захопити ваш пароплав.

— Чого ж тоді ви сюди прийшли? — суворо" запитав капітан, пильно роздивляючись хлопця.

Той помовчав кілька хвилин, потім сказав досить твердим голосом:

— Капітане, я хочу побалакати з вами віч-на-віч. Поки Джон Стіггс вагався, перш ніж заговорити, Джеймс

Плейфер не переставав уважно його роздивлятись. Юна й тендітна постать хлопця, його мелодійний, приємний голос, витончені білі руки, досить грубо наквацянні для маскуванню бурою фарбою, великі очі, лагідний вираз яких не затьмарився від хвилювання,— все це, разом узятє, заронило в душу капітана одну підозру. Коли Джон Стіггс висловив своє прохання, Плейфер пильно подивився на Крокстона, але той лише плечима стелував. Потім капітан перевів запитальний погляд на юнгу, і той, не витримавши, відвів очі.

— Ходімо,— тільки й сказав Джеймс Плейфер. Джон Стіггс пішов за капітаном. Відчинивши двері своєї каюти, Джеймс Плейфер сказав юнзі, чиї щоки побіліли від пережитого потрясіння:

— Прошу вас, міс, заходьте.

Почувши таке звертання, Джон почервонів, і дві великі сльозини мимоволі скотилися по його щоках. [55]

— Заспокойтеся, міс,— сказав Джеймс Плейфер уже лагіднішим голосом,— і поясніть, яким обставинам завдячую я честь мати вас на борту свого корабля?

Якусь мить дівчина мовчала в нерішучості; потім, заспокоєна поглядом капітана, зважилася заговорити:

— Мій батько в Чарлстоні, капітане, і я хочу бути з ним. Місто обложене з суходолу, блоковане з моря. Отож я не знала, як туди проникнути, і тут довідалась, що "Дельфін" збирається прорвати блокаду. Тоді я влаштувалася на ваш корабель і благаю простити мені, що я не спитала вашого дозволу. Ви його мені не дали б.

— Звичайно, не дав би,— відповів Джеймс Плейфер.

— Отже, я вчинила правильно, не звернувшись до вас із таким проханням,— відповіла дівчина вже твердішим голосом.

Капітан схрестив руки на грудях і пройшовся по каюті.

— Як вас звати? — запитав він, знову обернувшись до дівчини.

— Дженні Хеліберт.

— Листи, які знайшли в Крокстона, адресовані вашому батькові, так? То він з Бостона?

— Так, капітане.

— І чоловік із Північних штатів перебуває на Півдні в самому розпалі громадянської війни?

— Мій батько в полоні, капітане. Він саме був у Чарлстоні, коли пролунали перші постріли війни_ і конфедерати вибили з форту Самтер гарнізон війська Північних штатів. Погляди мого батька здобули йому ненависть партії рабовласників, і, зневаживши всі закони, його кинули до в'язниці за наказом генерала Борегара. Я на той час була в Англії в однієї нашої родички. Та жінка недавно померла, і я, за допомогою лише Крокстона, найвідданішого слуги нашої родини, вирішила добратися до свого батька й розділити його долю.

— А що робив містер Хеліберт? — запитав Джеймс Плейфер.

— Він був журналістом, відважним і чесним,— з гордістю відповіла Дженні.— Як один з найдостойніших редакторів "Трібюн", він твердо й рішуче захищав справу чорних американців.

— Аболіціоніст! — гнівно вигукнув капітан.— Один із тих людей, які під приводом скасування рабства залили свою країну кров'ю і вкрили її руїнами!

— Добродію, ви ображаєте мого батька! — відповіла Дженні Хеліберт, збліднувши.— Ви не повинні забувати, [56] що, крім мене, тут нема кому виступити на його захист.

Молодий капітан густо зашарівся; гнів і водночас сором опанували його. Він мало не сказав у відповідь щось різке, але стримався.

— Боцмане! — гукнув він, відчинивши двері каюти. Боцман негайно з'явився на оклик.

— Ця каюта віднині Залезатиме міс Хеліберт,— сказав Джеймс Плейфер.— Хай мені поставлять койку в глибині рубки. Я цим обійдуся.

Боцман розгублено вступився в юнгу, якого капітан назвав жіночим ім'ям. Але по знаку Джеймса Плейфера він вийшов.

— Віднині, міс, ви тут у себе вдома,— сказав молодий капітан "Дельфіна". І зачинив за собою двері.

IV ХИТРОЩІ КРОКСТОНА

Незабаром уся команда знала про історію Дженні Хеліберт. Її розповів матросам Крокстон, анітрохи не бентежачись. За наказом капітана його відв'язали від кабестана, і дев'ятихвостий кіт повернувся до своєї криївки.

— Приємний звірюга,— сказав Крокстон.— Але краще, коли він ховає свої пазурі в лапи.

Діставши волю, він спустився до матроського кубрика, взяв там невеличку валізу й відніс її Дженні. Дівчина перевдяглась у своє жіноче вбрання, але залишилася в каюті й на палубу не виходила.

Тим часом "Дельфін" швидко перетинав Атлантичний океан, збурюючи його своїми двома гвинтами, і вахтові день і ніч пильно стежили за навколишніми водами. Наступного дня після подій, що розкрили інкогніто Дженні Хеліберт, Джеймс Плейфер швидкою ходю прогулювався на юті. Він не робив ніякої спроби зустрітися з дівчиною і продовжити з нею вчорашню розмову.

Тут-таки ходив і Крокстон, раз у раз розминаючись із Джеймсом та поглядаючи на нього із вдоволеною гримасою. Було очевидно, що американець хоче заговорити до капітана, і він вкладав у свій погляд таку наполегливість, яка зрештою увірвала Джеймсові терпець.

— Ну чого тобі від мене ще треба? — сердито озвався він.— Ти крутишся біля мене, як поплавець навкруг буя. Коли вже цьому настане кінець? [57]

— Пробачте, капітане,— відповів Крокстон, підморгнувши Джеймсові,
— але я хотів сказати вам дещо.

— Кажи — і дай мені спокій!

— О, все дуже просто. Я просто хочу сказати вам від усього серця,
що в глибині душі ви — чоловік славний.

— Чому в глибині душі?

— Їв глибині, й на поверхні теж.

— Я не потребую твоїх похвал.

— Річ не в тому, що я хочу вас похвалити. Я почав цю розмову, щоб
сказати: тепер ви повинні піти до кінця,

— До якого кінця?

— До кінця виконати свій обов'язок.

— Ого! То в мене є обов'язок?

— Звичайно. Ви взяли нас до себе на борт, дівчину і мене. Добре. Ви
віддали міс Хеліберт свою каюту. Добре. Ви не дали канчукові погуляв по
моїй спині. Кращого я й сподіватися не міг. Ви Доставите нас прямо в
Чарлстон. Чудово. Але це ще не все.

— Як не все? — вигукнув Джеймс Плейфер, приголомшений
зухвалістю Крокстона.

— Звичайно, не все,— відповів той з лукавою усмішкою.— Адже
батько Дженні сидить там у в'язниці.

— Ну то й що?

— Ну й треба визволити його звідти.

— Визволити батька міс Хеліберт?

— Безперечно. То чудова людина і мужній громадянин! Заради такої людини варто чимось і ризикнути.

— Мій любий Крокстоне — вихователю юнг,— сказав Джеймс Плейфер, насупивши брови.— Ти як ніхто вмієш пожартувати. Але затям собі добре: я не маю настрою до жартів.

— Ви мене неправильно зрозуміли, капітане,— відповів американець. — Я й не думаю жартувати. Я говорю з вами цілком серйозно. Те, що я пропоную, здається вам безглуздом, але то тільки з першого погляду. А коли ви добре поміркуєте, то вам стане ясно: вчинити інакше ви просто не зможете!

— Та ти з глузду з'їхав! Себто я повинен визволити містера Хеліберта з полону?

— Звичайно, ви. Попросіть генерала Борегара, щоб він дав йому волю, і генерал не зможе відмовити вам.

— А якщо відмовить?

— Тоді,— незворушно відповів Крокстон,— ми вдамося до крайніх заходів і викрадемо в'язня з-під самого носа в конфедератів. [58]

— Отже,— вигукнув Джеймс Плейфер, якого почала розбирати лютя, — отже, мало того, що я прорву кільце кораблів північноамериканського флоту, які тримають блокаду Чарлстона,— я ще й повинен буду виходити

в море під гарматним обстрілом з форту? І все це заради звільнення з тюрми чоловіка, котрого я не знаю і знати не хочу, одного з тих аболіціоністів, яких я ненавиджу, одного з тих писак, що ллють чорнило, замість проливати свою кров!

— Ет, одним гарматним пострілом більше, одним менше! — відказав Крокстон.

— Вислухай мене уважно, Крокстоне — вихователю юнг,— мовив Джеймс Плейфер.— Якщо, на своє лихо, ти знову заговориш зі мною про цю справу, я засаджу тебе в трюм до кінця рейсу, щоб ти там навчився тримати язик за зубами.

Сказавши це, каштан звелів американцеві забиратися геть, і той пішов, бурмочучи:

— І все ж я задоволений з цієї розмови! Зерня кинуте в ґрунті Справа посунулася! Авжеж, посунулася!

Коли Джеймс Плейфер сказав: "Аболіціоніст, яких я ненавиджу",— він, звичайно, трохи перебільшив. Він аж ніяк не був прихильником рабства, але він не хотів визнавати, що визволення чорних рабів стало головною причиною громадянської війни в Сполучених Штатах Америки, хоча президент Лінкольн неодноразово заявляв про це у своїх офіційних промовах. То може, він схилився до тієї думки, що Південні штати — вісім з тридцяти шести — мали цілковите право утворити окрему державу, оскільки об'єдналися вони з Північними штатами добровільно? Навіть цього сказати було не можна. Джеймс Плейфер просто ненавидів північних американців — ото й усе. Він ненавидів їх, як ненавидять братів, що самохіть відокремилися від своєї родини, як колишніх англійців, що визнали за слушне робити те, чого Джеймс Плейфер не схвалював. Хоча до американців, які жили у Південних штатах, він чомусь таких претензій не висував. Ось такі були політичні переконання капітана "Дельфіна", та головне, що громадянська війна в Америці відбивалась на його особистих

інтересах, і він почував відразу до тих, хто роздував цю війну. Тепер зрозуміло, як він мав поставитися до пропозиції Крокстона — звільнити з тюрми борця проти рабства і підставити спину під гарматний обстріл конфедератів, з якими він збирався торгувати.

Тим часом слова й натяки Крокстона не йшли йому з думки. Він відкидав їх, але вони знову й знову терзали його [60] свідомість, і коли наступного дня Дженні на хвилину піднялась на палубу, він не посмів глянути їй у вічі.

І дуже шкода, бо ця дівчина з білявим волоссям, з розумними й лагідними очима заслуговувала, щоб на неї подивився чоловік, якому було тільки тридцять років. Але Джеймс ніяковів, коли бачив Дженні. Він відчував — ця чарівна дівчина має добру і сильну вдачу, яка загартувалася в тяжких випробуваннях, що випали їй на долю. Він розумів, що мовчить у її присутності, бо не бажає признатися собі в почуттях, які були йому дуже дорогі.

А втім, міс Дженні не шукала зустрічі з Джеймсом Плейфером, хоч і не намагалась уникати його, і в перші дні обоє або зовсім не озивались одне до одного, або обмінювалися кількома незначущими словами. Міс Хеліберт майже не виходила зі своєї каюти, і, звичайно, вона ніколи не заговорила б до капітана, якби Крокстон не здійснив хитрість, завдяки якій він звів обидві сторони віч-на-віч.

Цей достойний американець був вірним слугою родини Хелібертів. Він виріс у домі свого хазяїна, і його відданість не мала меж. Його розважливість не поступалася його мужності й силі. Він також умів, як ми вже переконалися, більш або менш впливати на хід подій. На всі випадки життя він виробив свою філософію. Він ніколи не падав духом і вмів чудово виплутатися з найнеприємніших халеп.

Так-от, цей славний чоловік забрав собі в голову визволити містера Хеліберта з полону; для його, порятунку він хотів використати не тільки

корабель капітана Джеймса Плейфера, а й капітана власною особою. Тоді як дівчина хотіла лише зустрітися з батьком і розділити його долю в'язня, Крокстон прагнув куди більшого: щоб вони усі втрьох повернулись до Англії. А для цього йому треба було підкорити своїй волі Джеймса Плейфера. Як ми бачили, він випустив по ньому цілий залп, але противник не капітулював. Навпаки.

"Так, так,— міркував Крокстон.— Конче треба, щоб Дженні й капітан порозумілися між собою. Якщо вони отак дутимуться одне на одного протягом усього рейсу, ми нічого не досягнемо. Треба, щоб вони розмовляли, сперечалися, хай навіть посваряться, та коли вони розмовлятимуть одне з одним, то хай мене чорти візьмуть, якщо кінець кінцем Джеймс Плейфер сам не запропонує Дженні те, в чому так рішуче відмовив мені".

Отож коли Крокстон побачив, що дівчина й молодий капітан уникають одне одного, це неабияк його стривожило.

"Треба втрутитися",— сказав собі він. [61]

І на четвертий день уранці Крокстон увійшов до каюти міс Хеліберт, потираючи собі руки з виразом глибокої втіхи.

— А в мене чудова звістка! — вигукнув він.— Ви ніколи не здогадаєтеся, що запропонував мені капітан. О, який це благородний молодик, слово честі, благородний!

— Ой! — скрикнула Дженні, чиє серце шалено закалатало.— І що ж він тобі запропонував?

— Визволити містера Хеліберта з полону. Ми викрадемо його в конфедератів і привеземо до Англії.

— Це правда? — зойкнула Дженні.

— Щира правда, міс. Яке серце в цього Джеймса Плейфера! Такі вони і є, англійці: або наскрізь погані, або безмежно добрі. О, він може розраховувати на мою вдячність, і я дав би порубати себе на шматки, якщо це буде йому приємно!

Яка глибока радість опанувала Дженні, коли вона почула слова Крокстона! Визволити батька з полону! Та про таке вона і не мріяла! Отже, заради неї капітан "Дельфіна" готовий наразити на небезпеку і свій корабель, і його команду!

— Ось він який,— додав Крокстон наприкінці.— І таке благородство, міс Дженні, цілком заслуговує на вашу вдячність.

— Більше, аніж на вдячність! — вигукнула дівчина.— На вічну дружбу!

І вибігла з каюти, щоб висловити Джеймсові Плейферу всі почуття, які переповнювали їй серце.

— Наша справа посувається,— пробурмотів американець.— І навіть не посувається, а мчить до мети. Усе буде як треба.

Джеймс Плейфер прогулювався на юті і, звичайно ж, був страшенно здивований, щоб не сказати приголомшений, коли побачив дівчину, яка підійшла до нього із слізьми вдячності на очах, подала йому руку й сказала:

— Дякую, добродію, дякую за вашу самопожертву, що її я ніяк не могла сподіватися від людини нам незнайомої!

— Міс, я не розумію...— почав капітан з виглядом людини, яка й справді нічого ніяк не розуміє.

— Адже заради мене ви, добродію, ладні самохіть наразитись на чимало небезпек, а може, й зрадити-свої інтереси. Ви вже й так стільки

зробили для мене, виявивши на борту вашого корабля гостинність, на яку я не маю найменшого права...

— Даруйте мені, міс Дженні,— відповів Джеймс Плейфер,— але я справді не розумію, про що ви говорите. Я повівся [62] з вами, як повинен повестися з жінкою кожен добре вихований чоловік, і мої дії не заслуговують на якусь особливу вдячність, тим більше я не збагну, чому ви висловлюєте її так бурхливо...

— Містере Джеймсе, вам немає сенсу більше прикидатись. Крокстон усе мені розповів!

— А! — сказав капітан.— То вам розповів про все Крокстон. Тепер я починаю розуміти, чому ви раптом вибігли із своєї каюти й прийшли сказати мені саме ті слова, яких я...

Говорячи так, молодий капітан почував себе досить ніяково. Він пригадав, як грубо урвав Крокстона, коли той підійшов до нього із своєю пропозицією. Та, на його щастя, Дженні не дала йому часу для пояснень.

— Містере Джеймсе,— урвала вона капітана,— я прийшла на борт вашого корабля, не маючи іншої думки, як дістатися до Чарлстона і там розділити з батьком його полон. Хоч які вони жорстокі, ті оборонці рабства, вони не відмовили б нещасній дівчині в її проханні. Оце й усе, і я ніколи не сподівалася на неможливе. Та оскільки ваше благородне серце вселило вам бажання визволити мого батька з полону, оскільки ви хочете спробувати всі засоби, щоб урятувати його, будьте певні моєї найпалкішої вдячності й дозвольте потиснути вашу руку!

Джеймс не знав, ні що йому сказати, ні як повестися. Він кусав собі губи й не смів узяти руку, яку простягла йому дівчина. Він чудово зрозумів, що Крокстон налаштував на нього пастку, щоб відрізати йому шлях до відступу. І водночас капітан не міг погодитись устряти в халепу з визволенням містера Хеліберта і накликати на себе біду. Але як

зруйнувати надію, що ожила в серці цієї бідолашної дівчини? Як відкинути руку, що її вона простягла йому в пориві такої палкої дружби? Невже він допустить, щоб сльози вдячності, які струмують з її очей, перетворилися на сльози невтішного горя?

Отож молодий капітан став підшукувати ухильну відповідь, щоб зберегти за собою свободу дій і не зв'язати себе обіцянкою на майбутнє.

— Міс Дженні,— почав Джеймс Плейфер,— повірте, я зроблю усе від мене залежне... І

І він узяв у свої долоні маленьку руку дівчини, та від цього ніжного потиску його серце розм'якло, а голова пішла обертом; йому забракло слів, щоб висловити свої думки, і він лише пробурмотів, хвилюючись і затиноючись:

— Міс... міс Дженні... заради вас... [63]

Крокстон, що не відривав від них обох погляду, потирав руки, корчив лукаві гримаси й повторював:

— Наша справа посувається. І добре посувається. Ох, і добре ж!

Чи зумів би Джеймс Плейфер якось виплутатися з цієї халепи?

Хтозна. Але на його щастя — і на біду "Дельфіна" — згори почувся крик вахтового матроса:

— Гей, хто там внизу на вахті?

— В чому річ? — крикнув з палуби містер Метью.

— Бачу вітрило!

Джеймс Плейфер, покинувши дівчину, негайно кинувся на ванти бізані.

V. ЯДРА "ІРОКЕЗА" Й АРГУМЕНТИ МІС ДЖЕННІ

Досі рейс "Дельфіна" відбувався цілком успішно. Корабель показував на диво високу швидкість, і жодне судно не з'являлося на обрії до тієї миті, коли вахтовий матрос повідомив, що бачить у морі вітрило.

На той час "Дельфін" був на 32° 15' північної широти й на 57° 43' західної довготи, тобто пройшов три п'ятих свого шляху.

Ось уже дві доби, як над океаном клубочився густий туман. Хоча цей туман і сприяв намірам "Дельфіна", ховаючи його від небажаних поглядів, він, з другого боку, не дозволяв бачити океан на великому протязі, й була небезпека, що "Дельфін" ітимає, так би мовити, борт у борт із тими кораблями, з якими він не мав бажання зустрічатися.

Так-от, саме це і сталося. Коли незнайомий корабель було помічено, він плив не далі, ніж за три милі від "Дельфіна", з навітряного боку.

Долізши до реї, Джеймс Плейфер виразно побачив у просвітку між клаптями туману великий північноамериканський корвет, що йшов повним ходом. Він наближався до "Дельфіна" з очевидним наміром перетнути йому шлях.

Уважно роздивившись корвет, капітан спустився на палубу й покликав помічника.

— Містере Метью, скажіть, що ви думаєте про цей корабель?

— Думаю, капітане, що це корабель флоту Північних штатів, який запідозрює нас у шкідливих намірах,— відповів той. [64]

— Справді, сумнівів щодо його державної приналежності немає,— відповів Джеймс Плейфер.— Дивіться.

У цю мить над корветом піднявся зоряний прапор Сполучених Штатів Півночі, й корабель салютував своєму державному стягові пострілом з гармати.

— Він пропонує, щоб і ми підняли свій прапор. А чого б і не підняти? У нас нема підстав його соромитись.

— Який у цьому сенс? — відповів Джеймс Плейфер.— Наш прапор нас не захистить і не відіб'є в тих людей бажання оглянути наш вантаж. Ні. Прямуватимемо своїм курсом.

— І якомога швидше,— сказав містер Метью,— бо якщо мої очі не обманюють мене, я вже бачив цей корвет десь поблизу Ліверпуля, куди він прибув для нагляду за будівництвом нових кораблів для Сполучених Штатів. Щоб я забувся, як мене звуть, коли на його кормі виписано іншу назву, ніж "Ірокез".

— Він добре ходить?

— Це один з найшвидкохідніших кораблів військового флоту Півночі.

— І скільки в нього гармат?

— Вісім.

— Пхе!

— О, не занижуйте плечима, капітане,— сказав містер Метью серйозним голосом.— Із тих восьми гармат дві обертові,— одна,

шістдесятка, на шканцях; друга, сотка, на палубі,— й обидві з нарізними стволами.

— А, чорт! — сказав Джеймс Плейфер.— Це "перроти", і стріляють вони на відстань у три милі.

— Атож, і навіть далі, капітане.

— Зрештою, містере Метью, для корабля, який плаває досить швидко, щоб нікого не підпустити до себе на відстань пострілу, цілком байдуже, з яких гармат по ньому палять: із сотого калібру чи з четвертого, з таких, що б'ють на три милі, чи з таких, чиї ядра летять не далі, ніж за п'ятсот ярдів. Отож покажімо цьому "Ірокезові", як ходить пароплав, сконструйований для швидкого ходу. Звеліть додати пари, містере Метью.

Помічник передав наказ капітана механікові, й незабаром чорний дим завалував із труб Пароплава.

Це, мабуть, не сподобалося корветові, й звідти надійшов сигнал — наказ "Дельфінові" лягти в дрейф. Але Джеймс Плейфер не звернув на той сигнал найменшої уваги і не змінив курсу свого корабля.

— А зараз ми побачимо, що зробить "Ірокез". Це чудова нагода випробувати, на що здатна його гармата сотого [65] калібру, і з'ясувати, чи далеко залітають її снаряди. Звеліть іти під повною парою!

— Слухаюсь! — відповів містер Метью.— Незабаром вони привітають нас із усією чемністю.

Повернувшись на ют, капітан побачив міс Хеліберт. Вона спокійно сиділа біля самих поручнів борту.

— Міс Дженні,— сказав він.— Ви бачите отой корвет з навітряного боку? Думаю, він захоче побалакати з нами крізь жерла своїх гармат, тому давайте руку, і я проведу вас до вашої каюти.

— Вельми вдячна вам, містере Джеймсе,— відповіла дівчина, поглянувши на капітана,— однак я не боюся пальби з гармат.

— Але зважте, міс, що хоч нас і розділяє чимала відстань, перебувати тепер на палубі небезпечно.

— О, я ніколи не була боягузкою! В Америці нас привчають потроху до всього, і запевняю вас, що ядра з "Ірокеза" не змусять мене нахилити голову.

— Ви хоробра дівчина, міс Дженні!

— Погодьмося, що я хоробра, пане Джеймсе, і дозвольте мені залишитися біля вас.

— Я ні в чому не можу відмовити вам, міс Хеліберт,— відповів капітан, мимоволі захоплюючись мужнім спокоєм дівчини.

Щойно прозвучали ці слова, як за бортом північноамериканського корвета простяглася струминка білого диму. Перш ніж на "Дельфіні" почули гуркіт вибуху, з його палуби побачили, як у напрямку пароплава полетів циліндричний, спереду загострений конусом снаряд, з неймовірною швидкістю обертаючись навколо своєї осі й, так би мовити, вгвинчуючись у повітря. Було досить легко простежити за його польотом, бо з нарізних стволів снаряди вилітають не так швидко, як із гладкоствольних гармат.

За двадцять морських сажнів від "Дельфіна" снаряд, траєкторія якого пішла на спад, ковзнув по верхівках хвиль, позначивши свій слід фонтанами бризок, потім, ніби відштовхнувшись від водної поверхні,

злетів угору, але невисоко, перелетів через "Дельфін", зрізавши з правого борту рею фок-щогли, впав на хвилі за тридцять морських сажнів від пароплава і зник під водою.

— Чорт! — вигукнув Джеймс Плейфер.— Швидше, швидше! Другий снаряд не змусить себе довго чекати.

— Змусить! — сказав містер Метью.— Треба певний час, щоб перезарядити таку гармату.

— Отакої! Це справді цікаво бачити,— мовив Крокстон; [66] він стояв, склавши руки на грудях, і спостерігав події з виразом людини, яку все це дуже мало обходить.— Подумати тільки, що то наші друзі посилають нам такі подаруночки!

— А" це ти! — вигукнув Джеймс Плейфер, змірявши американця поглядом з голови до ніг.

— Це я, капітане,— незворушно відповів той.— Я прийшов подивитись, як палять із гармати наші славні хлопці. Непогано, бігме, непогано!

Капітан уже збирався відповісти Крокстонові щось різке, але в цю мить другий снаряд хлюпнувся в море, не долетівши до правого заднього борту.

— Чудово! — вигукнув Джеймс Плейфер.— Ми вже ви? грали в цього "Ірокеза" два кабельтови. Вони плывуть із швидкістю бакена, твої друзі, ти чуєш, Крокстоне — вихователю юнг?

— Не заперечую,— відповів американець.— І уявіть собі, мене це анітрохи не засмучує.

Третій снаряд упав значно далі, ніж два перші. Не минуло й десяти хвилин, відколи почався обстріл, а "Дельфін" був уже поза його досяжністю.

— Ці снаряди — для нас найточніший лаг, містере Метью,— мовив Джеймс Плейфер.— Завдяки їм ми тепер знаємо, що можемо покластися на швидкість нашого судна. А зараз збавте пару. Не варт дарма спалювати вугілля.

— Чудовий у вас корабель,— сказала міс Хеліберт молодому капітанові.

— Так, міс Дженні, він накручує свої сімнадцять вузлів, мій славний "Дельфін", і надвечір ми втратимо з поля зору цей північноамериканський корвет.

Джеймс Плейфер не перехвалював мореплавні якості свого корабля, і сонце ще не зайшло, коли верхівки щогл корвета зникли за обрієм.

Цей випадок дав капітанові змогу побачити характер міс Хеліберт у зовсім новому світлі. А втім, кригу булр зламано. Віднині й до самого кінця рейсу розмови між капітаном "Дельфіна" та пасажиркою корабля відбувалися часто і тривали довго. Джеймс Плейфер знайшов у Дженні дівчину стриману, сильну духом, розважливу, розумну. Вона говорила про все з великою відвертістю, як то заведено в Америці, мала на все тверді погляди й висловлювала їх з переконаністю, що проникала в саме серце Джеймса Плейфера — і то незалежно від його свідомої волі. Вона любила свою батьківщину; вона відстоювала високу ідею Сполучених Штатів і говорила про громадянську війну з ентузіазмом, на який була б нездатна жодна інша жінка. Таке не раз траплялося, [67] що Джеймс Плейфер розгублювався і не знаходив відповіді на її аргументи. Іноді предметом їхнього обговорення ставала навіть позиція "купецької вигоди"; Дженні нападала на неї дуже енергійно й нізащо не хотіла поступатися. Спочатку Джеймс сперечався багато й часто. Він намагався обстоювати

справу конфедератів, доводив, що правда на їхньому боці, адже люди, які об'єдналися в цілком добровільний союз, мали повне право на відокремлення. Але дівчина в цьому питанні мала тверді погляди і легко переконала капітана в тому, що в центрі боротьби між Північчю та Півднем Америки стояло питання рабства, що тут ішлося не так про політику, як про мораль та людяність, і Джеймс зазнав цілковитої поразки. Не маючи переконливих аргументів на захист своєї позиції, він під час цих суперечок намагався більше слухати ніж говорити. Та й важко сказати, що на нього впливало сильніше: розважливі доводи міс Хеліберт чи її дівочі чари. Але так чи так, а довелося йому кінець кінцем погодитися, що боротьба за визволення чорних рабів була головною рушійною силою у громадянській війні Сполучених Штатів, що належало покінчити з цим жахливим пережитком епохи варварства раз і назавжди.

А втім, ми вже згадували, що капітан не надто дорожив своїми політичними поглядами. Він пожертвував би й серйознішими переконаннями, щоб здатися на аргументи, які злітали з таких привабливих уст. Отож, коли мова йшла про політику, він ладен був відступити зі своїх позицій майже без опору. Але цим їхні дискусії не обмежувались, і зрештою Дженні перейшла в рішучу атаку на позиції "купця", на інтереси, які були для Джеймса найдорожчі. Яюсь розмова зайшла про торговельну обладку, задля якої і вийшов у море "Дельфін", про зброю та амуніцію, яку капітан Плейфер збирався продати конфедератам.

— Почуття вдячності, містере Джеймсе,— мовила йому того дня Дженні Хеліберт,— не перешкодить мені сказати вам щирю правду. Навпаки. Звичайно, ви хоробрий моряк і Здібний комерсант. Та й фірма Плейферів має високу репутацію. Але цього разу вона зрадила свої принципи й обладнує справу, що ганьбить її.

— Як? — вигукнув Джеймс.— Виходить, фірма Плейферів не має права на таку сміливу торговельну операцію?

— Не має! Вона хоче постачити зброю заколотникам, які злочинно збунтувалися проти свого законного уряду, а це означає, що вона стала на бік несправедливості.

— Якщо хочете знати правду, міс Дженні,— відповів капітан,— то я не буду з вами сперечатися, справедливо чи [68] несправедливо повстали конфедерати, я скажу вам так: я купець, і мене обходять лише інтереси моєї фірми. Я шукаю вигоди скрізь, де вона трапляється.

— Ось це якраз і заслуговує осуду, містере Джеймсе,— сказала дівчина.— Прагнення до зиску — це не виправдання.— Постачаючи південцям засоби продовжувати злочинну війну, ви так само винні, як і в тому випадку, коли б ви продали китайцям опій, що" одурманює їх.

— О, це вже занадто, міс Дженні, і я не можу погодитись...

— Ні, я кажу вам правду, і коли ви звернетесь до власного сумління, коли усвідомите, яку ви граєте роль і до яких наслідків це може призвести, то зрозумієте, що я маю слушність і в цьому випадку, як і в багатьох інших.

Ці слова приголомшили Джеймса Плейфера. Він покинув тоді Дженні, охоплений справжнім гнівом, бо відчував, що безпорадний їй заперечити. Потім десь півгодини — годину щонайбільше — він дувся, як мала дитина, після чого знову повернувся до цієї незвичайної дівчини, яка з такою милою усмішкою громила його найнеспростовнішими аргументами.

Одне слово, хоч він собі в цьому й не признавався, капітан Плейфер більше не розпоряджався собою. Він уже не був повноправним хазяїном — "першим після бога" — на борту свого корабля.

Отож, на превелику радість Крокстона, справа визволення з полону містера Хелібєрта вже не здавалася такою безнадійною. Складалося

враження, що капітан тепер готовий на все, аби вирятувати батька Дженні. Навіть якби для цього довелось піддати ризику "Дельфін", його вантаж його команду і накликати на себе прокляття свого достойного дядька Вінсента.

VI ФАРВАТЕР ПІД ОСТРОВИМ САЛЛІВАН

Через два дні після зустрічі з корветом "Ірокез" "Дельфін" наблизився до Бермудських островів, і йому довелося витерпіти шалену бурю. Над тими місцями часто пролітають урагани неймовірної сили, топлячи багато кораблів, і саме там Шекспір помістив тривожні сцени своєї драми "Буря", в якій Аріель і Калібан змагаються за владу над стихією хвиль.

Шторм, який налетів на "Дельфін", був жахливий, і Джеймс Плейфер хотів навіть перечекати негоду на [69] Мейнленді, одному з островів Бермудського архіпелагу, де містився англійський військовий пост, хоча це було б прикрою і небажаною затримкою. На щастя, "Дельфін" поведився під час бурі бездоганно. Цілий день він успішно змагався з грізним ураганом, після чого зміг продовжити свій рейс до Американського узбережжя.

Та якщо Джеймс Плейфер був задоволений кораблем, то мужність і витримка Дженні викликали в нього ще більший захват. Найстрашніші години урагану міс Хеліберт провела біля нього на палубі. І, заглянувши собі в душу, Джеймс зрозумів, що все його єство опанувало глибоке, владне, непереборне кохання.

"Нема сумніву, — думав він, — що ця відважна дівчина — господиня на борту мого корабля! Вона заповонила мені всю душу, як заповнює море корабель, що зазнав аварії. Я відчуваю, що йду на дно! Що скаже дядько Вінсент? О, який же я слабкий! Мабуть, якби Дженні звеліла мені викинути в море цей клятуший контрабандний вантаж, я зробив би це не вагаючись, з кохання до неї!" . На щастя для компанії "Плейфер і К°", міс Хеліберт не зажадала від капітана цієї жертви. Та хай там як, а бідолаха

таки потрапив у сильця, і Крокстон, який читав у його серці, як у відкритій книзі, потирив собі руки з такою радістю, що мало не здирив з них шкіру.

"Попався, капітан, попався! — повторював він сам собі.— Не мине й тижня, як мій хазяїн спокійно оселиться в найкращій каюті "Дельфіна".

А що ж Дженні? Чи помітила вона, які почуття вселила молодому капітанові, чи поділяла їх? Ніхто про це нічого не міг би сказати, і Джеймс Плейфер менше, аніж будь-хто. Дівчина поводитися з бездоганною стриманістю, у цілковитій згоді із своїм американським вихованням, і її таємниця була схована на самому дні її серця.

А тим часом, як любов невтримно розквітала в душі молодого капітана, "Дельфін" швидко наближався до Чарлстона. 13 січня вахтовий матрос повідомив, що за десять миль на захід бачить землю. То було низьке узбережжя, і на такій відстані воно майже зливалося з поверхнею моря. Крокстон довго й уважно роздивлявся обрій і близько дев'ятої ранку, втупившись у якусь цятку в просвіті хмар, вигукнув: — Маяк Чарлстона!

Якби "Дельфін" наблизився до берега вночі, з нього помітили б цей маяк, розташований на острові Морріс і піднятий на сто сорок футів над рівнем моря, на кілька годин раніше, бо відблиски його обертового вогню видно на сорок миль. [70]

Коли Джеймс Плейфер з'ясував у такий спосіб, де перебуває "Дельфін", йому залишилося зробити тільки одне: вирішити, яким фарватером він увійде до Чарлстонської гавані.

— Якщо ніхто не перешкодить,— сказав він,— то не мине й трьох годин, і ми будемо в безпеці в портових доках.

Місто Чарлстон стоїть на краю прибережної низини завдовжки в сім і завширшки в дві милі, що затоплюється припливом, і увійти до Чарлстонської гавані не так просто. Цей прохід затиснутий між островом Морріс на півдні й островом Салліван* на півночі. На той час, коли "Дельфін" підійшов до порту з наміром прорватися крізь блокаду, острів Морріс був уже захоплений військами Північних штатів, і генерал Джілмор звелів поставити там батареї гармат, що тримали рейд під постійним прицілом. Острів Салліван, навпаки, був у руках південців, які досі успішно відбили всі атаки на форт Моултрі, розташований на мисі острова. Отож для "Дельфіна" було найдоцільніше пройти якомога ближче до північної берегової лінії, щоб уникнути обстрілу з острова Морріс.

* Саме на цьому острові славетний американський письменник Едгар По помістив найхімерніші сцени своїх оповідань. (Прим, автора.)

П'ять фарватерів давали змогу пройти в затоку: фарватер під островом Салліван, північний фарватер, фарватер Оверол, головний фарватер і фарватер Лоуфорд. Але в цей останній чужі кораблі зважуються заходити тільки в тому разі, якщо мають на борту досвідченого лоцмана, та й пройти там можуть лише судна з осадкою меншою ніж сім футів. Що ж до північного фарватеру й фарватеру Оверол, то обидва прострілювалися батареями північан. Отож потикатись туди не було ніякого глузду. Якби Джеймс Плейфер мав можливість вибору, він спрямував би свій корабель у головний фарватер, бо він найзручніший і його обмілини легко обминути; але доводилося пристосовуватись до обставин і приймати рішення в останню мить, залежно від розвитку подій. Втім, для капітана "Дельфіна" не було таємниць у цій бухті, він знав її небезпеки, знав, де яка глибина під час низької води, знав течії і тому зміг би вести своє судно з цілковитою впевненістю, після того як воно опинилося б у одному з вузьких проходів до Чарлстонської гавані. Отож головна трудність полягала в тому, щоб увійти в якийсь.

Такий маневр вимагав від капітана великого досвіду в морехідній справі і точного знання можливостей "Дельфіна". [71]

Тим більше, що на той час у прибережних водах Чарлстона крейсували два фрегати військового флоту Північних штатів. Містер Метью незабаром привернув до них увагу Джеймса Плейфера.

— Вони готуються запитати в нас, чого нам треба в цих водах,— мовив він.

— А ми їм нічого не відповімо,— сказав капітан.— Хай не будуть надто цікавими.

Тим часом фрегати повним ходом ішли до "Дельфіна", який далі плив своїм курсом, водночас пильнуючи, щоб не опинитися на відстані пострілу з їхніх гармат. З метою вигадати час і ввести в оману ворожі кораблі Джеймс Плейфер повернув на південний захід. На фрегатах, і справді, мабуть, подумали, що "Дельфін" збирається звернути у фарватер біля острова Морріс. Там стояли батареї гармат, одного снаряда з яких було досить, щоб пустити англійський пароплав на дно. Тому фрегати дозволили "Дельфінові" йти на південний захід і не поспішали кинутися за ним навздогін, задовольняючись спостереженням.

Через те протягом цієї години відстань між кораблями не змінювалася. Прагнучи ошукати переслідувачів, щоб вони не здогадалися про швидкісні можливості "Дельфіна", Джеймс звелів знизити оберти машини і йшов під малою парою. А тим часом із труб "Дельфіна" валував густий дим, і можна було подумати, що судно намагається розвести найбільший можливий тиск пари, а отже, й найвищу швидкість.

— Незабаром вони вельми здивуються,— сказав Джеймс Плейфер,— коли побачать, як ми вислизнули в них з-поміж пальців!

І справді, коли, на думку капітана, "Дельфін" уже достатньо близько підійшов до острова Морріс, опинившись перед жерлами гармат, про дальність бою яких Джеймс Плейфер міг лише здогадуватися, він крутонув стерно, змусивши корабель майже обкрутитися на місці, й повернув на північ, залишивши фрегати за дві милі по вітру від себе. Побачивши цей маневр, ті зрозуміли намір пароплава і рішуче кинулися йому навздогін. Та було вже пізно. Пустивши обидва свої гвинти на повні оберти, "Дельфін" збільшив швидкість удвічі й почав швидко віддалятися від них у напрямку узбережжя. Фрегати випустили по ньому кілька ядер, але тільки для очистки сумління — вони не долітали до "Дельфіна" й на половину відстані. Об одинадцятій ранку, підійшовши завдяки своїй малій осадці майже впритул до острова Салліван, пароплав на повному ході звернув у вузький фарватер. Тепер він був у повній безпеці, бо жоден [72] військовий корабель північноамериканців не зважився б увійти за ним у той прохід, де під час низької води глибина в середньому не перевищує одинадцяти футів.

— Ну й ну! — вигукнув Крокстон.— Оце так просто?

— Щоб ти знав, Крокстоне — вихователю юнг,— відповів йому Джеймс Плейфер,— найважче не увійти в гавань, а вийти з неї.

— Ет! — зауважив американець.— Це мене анітрохи не турбує. З таким кораблем, як "Дельфін", і з таким капітаном, як Джеймс Плейфер, можна сюди заходити, коли заманеться, і виходити звідси, коли захочеться.

Тим часом Джеймс Плейфер, стоячи з підзорною трубою в руці, уважно роздивлявся дорогу. Він мав напохваті чудові карти цього узбережжя, які давали йому змогу спокійно і впевнено вести корабель у гавань.

Після того як "Дельфін" заглибився у вузький фарватер, що тягнеться попід самим островом Салліван, Джеймс тримав стерно так,

щоб центр форту Моултрі залишався на вест-вест-норді, аж поки на норд-норд-весті з'явився замок Пікней, який легко було впізнати з його похмурого кольору; він стояв на самотньому островці Шютс-Фоллі. З другого боку капітан орієнтувався на будівлі форту Джонсон, що височіли ліворуч, на два градуси на північ від форту Самтер.

У цю мить його привітали салютом батареї з острова Морріс, проте їхні ядра не долетіли до "Дельфіна". Пароплав спокійно йшов своїм курсом, не відхиляючись на жоден градус, проминув Мультирієвіль, розташований на мисі острова Салліван, і вийшов у затоку.

Незабаром форт Самтер залишився ліворуч і. прикрив собою "Дельфіна" від батарей північан.

Цей форт, що уславився під час громадянської війни в Сполучених Штатах, розташований за три й одну третю милі від Чарлстона і тягнеться приблизно на милю по обох берегах затоки. Стоїть він на штучному острові з масачусетського граніту і має форму зрізаного-п'ятикутника. Його будівництво тривало десять років і обійшлося в дев'ятсот тисяч доларів.

Саме з цього форту 13 квітня 1861 року південці вибили війська Північних штатів, які очолював Андерсон, і саме по ньому вдарив перший гарматний постріл сепаратистів. Важко підрахувати, скільки тонн заліза й свинцю виплюнули на нього згодом гармати північан. Однак протягом майже трьох років він успішно відбивав усі їхні атаки. Але через кілька місяців після того, як тут побував "Дельфін", форт Самтер капітулював, не витримавши обстрілу [73] тристафунтовими снарядами, випущеними з нарізних стволів гармат Перрота, які генерал Джілмор звелів установити на острові Морріс.

Проте на той час форт іще стояв незрушно, і прапор конфедератів гордо майорів над його величезним кам'яним п'ятикутником.

Коли форт залишився позаду, з палуби "Дельфіна" побачили саме місто Чарлстон, що притулилося між двома річками, Ешлі й Купером, і виступало в море гострим мисом.

Спрямувавши пароплав між буї, які позначали прохід, і залишивши Чарлстонський маяк, видимий над земляними насипами острова Морріс, на зюйд-зюйд-весті, Джеймс Плейфер звелів підняти на гафелі англійський прапор. Після чого з гідною подиву швидкістю він провів корабель крізь лабіринт фарватерів.

Обминувши карантинний буй, який залишився з правого борту, корабель увійшов у гавань. Міс Хельберт стояла на юті. Вона дивилась на місто, в якому був ув'язнений її батько, і на очах у неї блищали сльози.

Нарешті капітан наказав збавити хід; "Дельфін" пройшов під самими батареями півдня й сходу і незабаром кинув якір біля Північної Торгової пристані.

VII ГЕНЕРАЛ ВІЙСЬКА ПІВДЕНЦІВ

Коли "Дельфін" підійшов до Чарлстонського молу, його зустріли вигуки "ура" величезного натовпу. Жителі міста, яке терпіло морську блокаду, не звикли до візитів європейських кораблів. Не без подиву запитували вони себе, чого треба в їхніх водах цьому пароплавові, на гафелі якого гордо майорів англійський прапор. Та коли стало відомо, з якою метою він тут з'явився і чому був змушений прориватися крізь вузький фарватер під островом Салліван, коли поширилася чутка, що він доставив у своїх трюмах чималий вантаж контрабандного військового спорядження, гримнули ще гучніші оплески і з новою силою залунали радісні крики. Не гаючи й хвилини, Джеймс Плейфер зробив візит генералові Борегару, військовому комендантові міста. Генерал залюбки прийняв молодого капітана, що вельми доречно доставив на своєму пароплаві амуніцію та зброю його солдатам, в яких вони мали гостру потребу. Отож було зразу домовлено, що розвантажувати корабель

почнуть негайно, і на [74] допомогу англійським матросам прийшло безліч робочих рук.

Перш ніж покинути борт свого корабля, Джеймс Плейфер мав розмову з міс Хеліберт, і вона ще раз попросила його з'ясувати долю її батька. Молодий капітан був весь до послуг дівчини.

— Ви можете покластися на мене, міс Дженні,— сказав він їй.— Я ладен зробити навіть неможливе, щоб урятувати вашого батька, але, думаю, з цим не виникне особливих труднощів. Сьогодні ж таки я побачуся з генералом Борегаром і, прямо не просячи його випустити містера Хелгерта на волю, довідаюся, в якому він перебуває становищі, чи його відпущено на слово честі, чи він сидить у в'язниці.

— Бідолашний мій тато,— зітхнула Дженні.— Він і не здогадується, що його донька так близько від нього. І чому я не можу кинутися йому в обійми!

— Потерпіть трохи, міс Дженні. Скоро ви обіймете свого батька. Не сумнівайтеся, що я діятиму з цілковитою вам відданістю, але водночас обачно й тверезо.

Джеймс Плейфер не забув про свою обіцянку, і після того, як по-купецькому обладнав справи фірми, продав генералові вантаж "Дельфіна" і купив за безцінь величезну кількість бавовни, він заговорив про події дня.

— Отже,— запитав він генерала,— ви вірите в перемогу тих, хто обстоює збереження рабства?

— Я ні на мить не сумніваюся в нашій остаточній перемозі, а що стосується Чарлстона, то незабаром армія генерала Лі прийде нам на допомогу і зніме облогу з міста. Та й чого можна чекати від аболіціоністів? Припустімо навіть — хоч цього ніколи не буде,— що

промислові міста Вірджинії, обох Каролін, Джорджії, Алабами, Міссісіпі потраплять їм до рук, ну а далі що? Чи стануть вони господарями краю, який ніколи не зможуть прибрати до своїх рук? Звичайно ж ні. Навіть якщо їм судилося здобути перемогу, то, гадаю, вони не знатимуть, що з нею робити.

— А ви цілком упевнені у своїх солдатах? — спитав капітан.— Ви не боїтеся, що Чарлстон стомиться від облоги, яка завдає йому страшної шкоди?

— Ні, я не вірю в можливість зради. А втім, зрадників ми безжально каратимемо, і я знищу вогнем і залізом усе місто, якщо помічу в ньому бодай найменші симпатії до ворога. Девіс Джефферсон довірив мені оборону Чарлстона, і ви можете бути певні, що Чарлстон у надійних руках.

— А ви маєте полонених північан? — спитав Джеймс Плейфер, переходячи до теми, що особливо його цікавила. [75]

— Так, капітане,— відповів генерал.— Адже саме в Чарлстоні спалахнуло перше полум'я розколу. Аболіціоністи, які тут жили, вчинили нам опір, але зазнали поразки, і ми залишили їх у себе як військовополонених.

— І багато їх у вас?

— Близько сотні.

— Вони вільно живуть у місті?

— Жили вільно, поки я не розкрив, що вони влаштували змову. Їхній верховода зумів налагодити зв'язки з обложеними, і ті стали отримувати точні відомості про становище в місті. Отож я був змушений посадити цих небезпечних гостей під замок, а кілька з них вийдуть із в'язниці лише

для того, щоб піднятися на гласис* цитаделі, де з десятків конфедеративних куль покладуть край їхньому аболіціонізму.

* Гласис — пологий насип перед зовнішнім ровом фортеці, нахилений у бік противника.

— Як? Ви їх розстріляєте? — вигукнув молодий капітан, мимоволі здригнувшись.

— Звичайно. І їхнього верховода в першу чергу. То людина надто рішуча й надто небезпечна, щоб тримати її живою в обложеному місті. Я послав його листи нашому президентові в Річмонд; не мине й тижня, як його долю буде вирішено — і безповоротно.

— Хто ж цей верховода, про якого ви говорите? — спитав Джеймс Плейфер з досконало награною байдужістю.

— Один газетяр з Бостона, запеклий аболіціоніст, цепний пес Лінкольна.

— І як його звуть?

— Джонатан Хеліберт.

— Бідолаха! — кинув Джеймс, стримавши своє хвилювання.— Хай там що він зробив, а все ж таки його шкода. І ви певні, що його засудять до розстрілу?

— Абсолютно впевнений,— відповів Борегар.— Чого ж ви хочете! На війні як на війні. Кожний захищається, як уміє.

— А втім, це мене не стосується,— відповів капітан.— Я вже буду далеко, коли відбудеться ця екекуція.

— Як? Ви так скоро хочете вийти в море?

— Атож, генерале. Зрештою, я передусім купець. Тільки-но повантажать мою бавовну, як я знімуся з якоря. Я пробився до Чарлстона, і це добре, але треба й вибратися звідси. А вибратися буде не так просто. "Дельфін" — корабель чудовий, він легко випередить будь-який з фрегатів флоту [76] північан. Та хай як швидко він ходить, снаряд сотого калібру літає швидше, а якщо їдкий снаряд влучить у його корпус або в машину, це завдасть непоправної шкоди моїй комерції.

— Робіть як знаєте, капітане,— відповів Борегар.— Я не можу давати вам поради за подібних обставин. Ви дбаєте про інтереси своєї справи, і ви маєте слухність. На вашому місці я вчинив би так само. Та й життя в Чарлстоні може запропонувати мало приємного, а рейд, на який протягом трьох днів із кожних чотирьох рясно сипляться бомби,— погане пристановище для корабля. Отож відчалюйте, коли вам буде зручно. Але одне тільки запитання. Скільки коболів і якої вогневої потужності ходять побіля Чарлстона?

Джеймс Плейфер, наскільки міг, задовольнив цікавість генерала, і вони розпрощалися, мов найкращі приятелі. Капітан "Дельфіна" повернувся на свій корабель, дуже стурбований і засмучений тим, що йому довелося почути.

"Що я скажу міс Дженні? — думав він.— Чи повинен я розповісти їй про жахливе становище, в якому опинився містер Хеліберт? А може, хай вона краще не знає про небезпеку, що загрожує її батькові? Бідолашне дитя!"

Вийшовши з будинку коменданта, він не ступив і півсотні кроків, як зіткнувся з Крокстоном. Чесний американець чатував на нього, відколи він зійшов з корабля.

— Ну то як наші справи, капітане?

Джеймс Плейфер глянув на Крокстона пильним поглядом, і той зрозумів, що в капітана нема для нього добрих новин.

— Ви бачили Борегара? — спитав Крокстон.

— Бачив,— відповів Джеймс Плейфер.

— І ви говорили з ним про містера Хеліберта?

— Ні! Він мені сам про нього сказав.

— І що він вам сказав, капітане?

— А те, Крокстоне... Думаю, тобі можна сказати всю правду.

— Можна, капітане.

— Так-от, Крокстоне, я почув від генерала Борегара, що не пізніше як через тиждень твого хазяїна розстріляють.

Хтось інший на місці Крокстона на цю звістку підстрибнув би від гніву або піддався нападу безпорадного горя. Але американець, який ні в чому не знав вагань, начебто аж усміхнувся й сказав:

— Ет! Чи не однаково?

— Як однаково? — вигукнув Джеймс Плейфер.— Я кажу тобі, що містера Хеліберта через тиждень розстріляють, а ти відповідаєш: "Чи не однаково?"

— Авжеж однаково, якщо через шість днів він буде на [77] борту "Дельфіна", а "Дельфін" через тиждень буде у відкритому океані.

— Добре сказано! — мовив капітан, потиснувши руку Крокстона.— Я тебе розумію, хоробрий хлопче. Ти людина рішуча, і я теж готовий головою накласти заради міс Дженні, незважаючи на дядька Вінсента та вантаж "Дельфіна".

— Не треба накладати головою, з цього нікому не буде користі,— відповів американець.— Головне — визволити містера Хеліберта.

— Але ти собі не уявляєш, як це важко!

— Пхе! — хмикнув Крокстон.

— Адже треба буде налагодити взаємини з в'язнем, якого пильно стережуть.

— Звісно, треба буде.

— І влаштувати втечу, якій може посприяти тільки чудо.

— Пусте! — сказав Крокстон.— В'язень завжди більше думає, як би утекти, ніж тюремник — як його встерегти. Отож в'язень завжди має підстави надіятись на порятунок. Усі шанси на його боці. Тому й містер Хеліберт врятується — а ми йому допоможемо.

— Ти правду кажеш, Крокстоне.

— Звісно, правду.

— Але як ти це собі уявляєш? Потрібен план, слід ужити всіх заходів остороги.

— Я поміркую.

— А міс Дженні — як із нею бути? Коли вона довідається, що її батька засудили до смертної кари і що наказ про розстріл може надійти з. дня на день...

— Вона про це не довідається, от і все.

— Атож, хай вона нічого не знає. Так буде краще і для неї, і для нас.

— Де тримають містера Хеліберта? — спитав Крокстон.

— У цитаделі,— відповів Джеймс Плейфер.

— Чудово. Ну а зараз вертаймося на "Дельфін".

— Вертаймося, Крокстоне.

VIII ВТЕЧА

Міс Дженні сиділа на юті й з тривожним нетерпінням чекала повернення капітана. Коли той підійшов до неї, вона не спромоглася здобутись на слово, але її погляд запитував не менш наполегливо, ніж могли б запитати губи.

Відчуваючи мовчазну підтримку Крокстона, капітан повідомив [78] дівчині лише те, що її батько сидить у в'язниці. Він, Джеймс Плейфер, обережно остеріг Борегара з приводу його ставлення до військовополонених. Генерал, мовляв, настроєний до них не вельми прихильно, але говорив стримано і мав намір діяти залежно від обставин.

— Оскільки містер Хеліберт не живе в місті вільно, влаштувати йому втечу буде значно складніше. Але я виконаю свій обов'язок до кінця і присягаюся вам, міс Дженні, що "Дельфін" не покине рейду Чарлстона без вашого батька на борту.

— Дякую, містере Джеймсе,— сказала Дженні,— дякую вам від усієї душі.

На ці слова серце Джеймса Плейфера шалено закалатало. Він підступив до дівчини із слізьми на очах, але ніяк не міг знайти потрібні слова. Може, зрештою, він заговорив би, виказав свої почуття, що їх не міг більше стримувати, але втрутився Крокстон.

— Зараз не до ніжностей,— сказав він.— Треба поговорити і поговорити серйозно.

— У тебе є план, Крокстоне? — спитала дівчина.

— План у мене є завжди,— відповів американець.— Вигадувати план — це мій фах.

— Але чи добрий твій план? — поцікавився Джеймс Плейфер.

— Мій план чудовий, і всі міністри у Вашингтоні не вигадали б кращого. Можете вважати, що містер Хеліберт уже в нас на борту.

Крокстон вимовив ці слова так твердо і водночас так добродушно, що треба було бути найнедовірливішим з людей, щоб не розділити його впевненості.

— Ми слухаємо тебе, Крокстоне,— сказав Джеймс Плейфер.

— Ну то слухайте. Ви, капітане, підете до генерала Борегара і попросите його про послугу, в якій він вам не відмовить.

— Про яку послугу?

— Ви скажете йому, що маєте на борту поганого матроса, ледаря й розбишаку, який вам вельми докучає; під час рейсу він підбурював команду до бунту, одне слово, то паскудний тип, і ви попросите, щоб він розпорядився посадити його в цитадель, але при від'їзді ви, мовляв, заберете його з собою, щоб доставити в Англію і там віддати до рук правосуддя своєї країни.

— Гаразд,— мовив Джеймс Плейфер з ледь помітною усмішкою.— Я піду до Борегара, і він залюбки виконає моє прохання. [79]

— Яв цьому не маю сумніву,— відповів американець.

— Але мені бракує дечого,— провадив Плейфер.

— Чого ж вам бракує?

— Ледаря й розбишаки.

— Він перед вами, капітане.

— То виходить, що цей паскудник...

— Я — власною персоною, не прогнівайтесь...

— О, хоробре і мужнє серце! — вигукнула Дженні, стиснувши своїми ручками шкарубкі долоні свого слуги.

— Іди, Крокстоне,— сказав Джеймс Плейфер.— Я розумію тебе, друже, і жалкую тільки про одне: що я не можу бути на твоєму місці!

— Кожному своє,— відповів Крокстон.— Якби ви опинилися на моєму місці, ви бентежилися б, а я не бентежитимусь. Вам вистачить діла згодом, коли треба буде виходити з гавані під гарматами і північан, і

південців, і якби я заступив на ваше місце, з мене було б дуже мало пуття.

— Гаразд, Крокстоне, говори далі.

— Ну так от. Головне, щоб мене посадили до цитаделі,— а я її знаю, — і там я вже розберуся, як мені зробити свою справу, і будьте певні, я зроблю її як треба. А тим часом ви завантажите пароплав.

— О, справи! — мовив капітан.— Тепер для мене це мало істотна деталь.

— Та ви що! А дядько Вінсент? Що він вам скаже? Об'єднаймо почуття і комерцію. Це розвіє підозри. Але слід поквапитися. Чи будете ви готові вийти в море через шість днів?

— Так.

— Гаразд, тоді двадцять другого хай "Дельфін" буде цілком завантажений і готовий до відплиття.

— Він буде готовий.

— А зараз слухайте мене уважно. Увечері двадцять другого січня пошліть шлюпку з найнадійнішими вашими людьми на мис Уайт-Пойнт, там, де місто вдається в море. Чекайте до дев'ятої, і ви зустрінете там містера Хеліберта та вашого покірного слугу.

— Але як тобі вдасться визволити містера Хеліберта й утекти з в'язниці самому?

— То моя справа.

— Дорогий Крокстоне, ти важитимеш своїм життям, щоб урятувати мого батька!

— Не турбуйтеся за мене, міс Дженні. Я нічим не важитиму, можете мені вірити.

— Ну гаразд,— сказав Джеймс Плейфер.— Коли просити, щоб тебе посадили до цитаделі? [80]

— Сьогодні ж. Адже я розкладаю вашу команду. Вам не слід тримати мене на кораблі жодну зайву хвилину.

— Дати тобі золота? Воно згодиться там, у цитаделі.

— Золота, щоб купити тюремника! Ні в якому разі! Це надто дорого і надто по-дурному. В таких випадках тюремник кладе золото до кишені, а в'язня залишає в камері. І правильно робить! Ні, я вдамся до інших засобів, надійніших. А втім, кілька доларів дайте. Може, мені знадобиться випивка.

— Щоб споїти тюремника?

— Ні, п'яний тюремник може все зіпсувати. Кажу вам, у мене свій задум. Полиште цю справу на мене.

— Ось тобі дванадцять доларів, мій славний Крокстоне.

— Це забагато, але я вам поверну решту.

— Ну гаразд, то ти готовий?

— Ваш заколотник і бандит готовий.

— Тоді рушаймо.

— Крокстоне,— мовила дівчина схвильованим голосом.— Ти найкраща людина на землі, Крокстоне!

— Це схоже на правду,— відповів американець, голосно й добродушно зареготавши.— А, до речі! Хочу дати вам одну важливу пораду, капітане.

— Яку?

— Якщо генерал запропонує повісити вашого бандита — ви ж бо знаєте цих солдафонів! — не здумайте погодитись!

— А що мені йому відповісти, Крокстоне?

— Скажіть, вам треба поміркувати.

— Обіцяю, що так йому й скажу.

Того ж таки дня, на превеликий подив команди, яку не втаємничили в суть подій, Крокстона з кайданами на руках і ногах висадили на берег під охороною десятка матросів, а через півгодини, на прохання капітана Джеймса Плейфера, бандита провели по вулицях міста і, незважаючи на його опір, засадили до цитаделі.

Весь цей день і наступними днями розвантажування "Дельфіна" відбувалося повним ходом. Парові крани безперервно виймали з трюмів європейський вантаж, щоб звільнити місце для вантажу південноамериканського. Все населення Чарлстона прийшло подивитись на цю цікаву роботу, допомагаючи матросам та підбадьорюючи їх. Можна сказати, що ті славні хлопці працювали кожен за двох. Південці щиро захоплювалися ними, але Джеймс Плейфер не давав своїм людям часу вислуховувати похвали американців. Він не відходив від них і квапив їх з

гарячковим нетерпінням, причини якого матроси "Дельфіна" не могли збагнути. [81]

Вже через три дні, 18 січня, в трюм опустили перші паки бавовни. Хоч Джеймс і збайдужів до комерції, проте фірма Плейферів здійснювала чудову оборудку, скупивши за безцінь усю бавовну, що захаращувала пристань Чарлстона.

Тим часом про Крокстона не було ні чутки, ні звістки. Дженні мовчала, але її мучив постійний страх. Обличчя дівчини, змінене тривогою, говорило за неї, і Джеймс Плейфер чого тільки не казав, щоб її заспокоїти.

— Я цілком довіряю Крокстонові,— казав він їй.— Це відданий слуга. Та ви ж знаєте його краще, ніж я, міс Дженні, й вам не слід хвилюватися. Через три дні батько пригорне вас до свого серця, вірте моєму слову.

— Ох, містере Джеймсе! — вигукнула дівчина.— Чи зможу я коли-небудь віддячити вам за таку відданість? Чи знайдемо ми з батьком спосіб розквитатися з вами?

— Я підкажу вам цей спосіб, коли ми будемо в англійських водах! — відповів молодий капітан.

Дженні подивилась на нього, потім опустила очі, що налилися слізьми, й повернулася до своєї каюти.

Джеймс Плейфер сподівався, що до тієї миті, коли батько буде в безпеці, дівчина нічого не довідається про його жахливе становище: але в останній день неумисна необережність одного матроса відкрила їй істину. Напередодні гінцем, який зумів прорватися крізь лінію ворожих аванпостів, надійшла відповідь річмондського уряду. Та відповідь містила в собі смертний вирок Джонатанові Хеліберту — його мали розстріляти наступного ранку. Звістка про близьку екзекуцію незабаром поширилась

у місті, й один із матросів приніс її на борт "Дельфіна". Він сказав про це своєму капітанові, не помітивши, що міс Хеліберт стояла поблизу і все чула. Дівчина пронизливо зойкнула і впала непритомна на палубу. Джеймс Плейфер відніс її до каюти, і знадобилося чимало зусиль, щоб привести її до пам'яті.

Коли Дженні розплющила очі, вона побачила молодого капітана; приклавши пальця до губів, він радив їй зберігати цілковиту мовчанку. Вона знайшла в собі сили мовчати, притлумити ридання, що рвалися в неї з грудей, і Джеймс Плейфер, нахилившись до її вуха, прошепотів:

— Дженні, через дві години ваш батько буде в безпеці, поруч із вами
— або я загину, намагаючись його врятувати!

І він вийшов з каюти, кажучи собі:

"Ну, тепер я повинен визволити його за будь-яку ціну, навіть якщо доведеться заплатити за його свободу своїм життям і життям усієї моєї команди!"

Настав час діяти. Уже вранці трюми "Дельфіна" були [82] вщерть завантажені бавовною, а вугільні ями — вугіллям. Через дві години можна було виходити в море. Джеймс Плейфер відчалив від пристані й кинув якір на рейді. Отож залишалося тільки дочекатися припливу, який досягав найвищого рівня о дев'ятій вечора.

Коли Джеймс покинув дівчину, пробило сьому годину, і капітан почав готуватися до виходу в море. Досі все зберігалось в суворій таємниці між ним, Крокстоном і Дженні. Але тепер він визнав за потрібне увести в курс подій містера Метью і здійснив це негайно.

— Я до ваших послуг,— відповів містер Метью, не зробивши найменшого зауваження.— Відпливаємо рівно о дев'ятій?

— О дев'ятій. Зараз же накажіть розпалити топки, і хай весь час роздмухують у них вогонь.

— Буде зроблено, капітане.

— "Дельфін" стоїть на донному якорі. Канат ми обрубавмо і відпливемо, не гаючи й секунди.

— Слухаюся, капітане.

— Звеліть повісити ліхтар на верхівку грот-щогли. Ніч темна, і підіймається туман. Не слід допустити, щоб ми заблукали, коли повертатимемося на борт. Про всяк випадок, починаючи з дев'ятої години, ви також накажете бити в дзвін.

— Ваші розпорядження буде точно виконано, капітане.

— А зараз, пане Метью,— провадив Джеймс Плейфер,— веліть підготувати гігу*. Посадіть туди шестеро наших найкращих веслувальників. Я хочу негайно вирушити на мис Уайт-Пойнт. На час своєї відсутності доручаю міс Дженні вашим турботам, і поможи нам боже, пане Метью.

* Легке каное з гострим носом і кормою. (Прим, автора.)

— Поможи нам боже! — відгукнувся помічник капітана. Він негайно розпорядився, щоб розвели вогонь у топках і спорядили шлюпку. За кілька хвилин вона була готова до відплиття. Ще раз попрощавшись із Дженні, Джеймс Плейфер сів у гігу і, відчалюючи, побачив, як заklubочився над трубами пароплава чорний дим, гублячись у сірих, низько навислих хмарах.

Було темно, хоч у око стрель. Вітер ущух, і глибока тиша зависла над широким рейдом. Хвилі, здавалося, поснули. Кілька ледь помітних вогнів

блимали в тумані. Джеймс Плейфер сів до стерна й упевненою рукою спрямував шлюпку прямо на мис Вайт-Пойнт. їм треба було подолати близько двох миль. Удень Джеймс вельми ретельно встановив [84] пеленг, щоб уночі допливти до Чарлстонського мису по найкоротшій прямій лінії.

На церкві святого Філіппа пробило восьму, коли гіга тицьнулася носом у мис Уайт-Пойнт.

До часу, який призначив Крокстон, лишалося чекати ще годину. Берег був зовсім безлюдний. Лише іноді за двадцять кроків від них проходили вартові південної та східної батарей.

Джеймс Плейфер гарячково відраховував хвилини. Його нетерпіння випереджало час.

О пів на дев'яту він почув шарудіння кроків. Звелів своїм людям сидіти з веслами наготові, а сам пішов туди, звідки долинав шум. Але не ступив він і десять кроків, як зіткнувся віч-на-віч із нічним береговим дозором — десь двома десятками озброєних солдатів. Джеймс витяг із кобури револьвер, вирішивши скористатись ним у разі потреби. Але що він міг удіяти проти цілого загону солдатів, які підійшли до самого берега?

Начальник дозору наблизився до нього і, побачивши гігу, запитав:

— Що то за шлюпка?

— Гіга з "Дельфіна",— відповів Джеймс.

— А ви хто такий?

— Капітан Джеймс Плейфер.

— Я гадав, ви давно відпливли й уже ввійшли у фарватери Чарлстона.

— Я готовий до відплиття... Я справді мав уже бути в морі... Але...

— Але в чому ж річ? — допитувався начальник дозору.

Зненацька Джеймсові сяйнула рятівна думка, й він відповів:

— Одного з моїх матросів замкнули в цитаделі і, щиро признаюся, я про нього забув. На щастя, я згадав про нього, коли ще було не пізно, і ось тепер послав своїх людей, щоб його привели.

— А, це той заколотник, якого ви хочете доставити в Англію?

— Так.

— Тут його повісили б не гірше, ніж там! — сказав начальник дозору, сам засміявшись із свого жарту.

— Не сумніваюся,— відповів Джеймс Плейфер.— Але хай краще все буде зроблено по закону.

— Тоді успіху вам, капітане, й не бійтеся батареї з острова Морріс.
[85]

— Будьте спокійні. Якщо вже я безперешкодно увійшов до гавані, то сподіваюся якимось чином вийти з неї.

— Щасливої дороги.

— Дякую.

Після цього загін рушив далі, й низький піщаний берег знову поринув у тишу.

Аж ось пробило дев'яту. Це був призначений час. Серце в Джеймса калатало, мов несамовите. Пролунав свист. Джеймс теж відповів свистом. Потім став чекати, нашорошивши вуха і жестом руки звелівши своїм матросам зберігати цілковиту мовчанку. З'явився якийсь чоловік, закутаний у картатий шотландський плед. Він невпевнено розглядався навсебіч. Джеймс підбіг до нього.

— Містер Хеліберт?

— Так, це я,— відповів чоловік у пледі.

— О, слава богу! — вигукнув Джеймс Плейфер.— Негайно сідайте в шлюпку. А де Крокстон?

— Крокстон? — здивовано перепитав містер Хеліберт.— Що ви маєте на увазі?

— Той, хто визволив вас і привів сюди, це ваш слуга Крокстон.

— Мене привів сюди тюремник цитаделі,— відповів містер Хеліберт.

— Тюремник? — вигукнув Джеймс Плейфер.

Він нічого не розумів, і тисячі побоювань обсіли його.

— Авжеж, тюремник! — вигукнув знайомий голос.— Та він тепер спочиває, як колода, у моїй камері!

— Крокстон! Це ти! Це ти! — приголомшено повторював містер Хеліберт.

— Хазяїне, не треба зайвих слів! Скоро ви про все довідаєтесь. Ідеться про ваше життя! Скоріше сідайте в гігу.

Троє чоловіків зайняли свої місця в шлюпці.

— Рушай! — гукнув капітан. Шість весел дружно упали у воду.

— Повним ходом уперед! — наказав Джеймс Плейфер. І гіга помчала, ковзаючи, мов риба, по темній воді Чарлстонської гавані.

ІХ МІЖ ДВОХ ВОГНІВ

Гнана шістьма дужими веслувальниками, гіга немов летіла над водами рейду. Туман згустився, і Джеймс Плейфер не без труднощів визначив курс за своїм пеленгом. Крокстон [86] уместився на носі шлюпки, а містер Хеліберт на кормі,— біля капітана. В'язень, геть приголомшений несподіваною появою свого слуги, хотів із ним заговорити. Але той жестом руки попросив хазяїна мовчати.

Та через кілька хвилин, коли шлюпка була далеко від берега, Крокстон сам подав голос. Він розумів, скільки запитань крутяться в голові містера Хеліберта.

— Так, мій дорогий хазяїне,— сказав він,— тюремник помінявся зі мною місцем і тепер лежить у моїй камері. Я поклав його там двома добрими ударами кулака — одним у потилицю, другим у живіт, замість снодійного. І це сталося тоді, коли він мені приніс вечеряти. От який я невдячний! Потім я перевдягся у його вбрання, взяв у нього ключі, знайшов вашу камеру і вивів вас із цитаделі під носом у охоронців. Ото й усі труднощі!

— А моя донька, де вона тепер? — спитав містер Хеліберт.

— На борту корабля, який привезе вас до Англії.

— Моя донька тут, тут! — скрикнув американець, підхоплюючись із лави.

— Тихше! — відповів Крокстон.— Ще кілька хвилин, і ми врятовані.

Шлюпка мчала в густій темряві швидко, але трохи навмання. В густому тумані Джеймс Плейфер не міг розгледіти ліхтарів "Дельфіна" і вагався, який обрати напрямок. Темрява була така чорна, що матроси не бачили кінців своїх весел.

— Де ми зараз, містере Джеймсе? — спитав Крокстон.

— Ми повинні пропливти уже півтори милі,— відповів капітан.— Ти нічого не бачиш, Крокстоне?

— Нічого. А очі в мене добрі. Та пусте! Ми неодмінно доберемось до корабля. Вони нічого там не підозрюють, у цитаделі... .

Не встиг він вимовити ці слова, як темряву прорізала ракета й розсипалася вогнями на запаморочливій висоті.

— Сигнал! — вигукнув Джеймс Плейфер.

— А, чорт! — сказав Крокстон.— Мабуть, вони таки схопилися там, на березі. Ану зачекаймо.

За першою полетіла у небо друга, потім і третя ракета. Майже відразу сигнал повторили десь за милю попереду шлюпки.

— Це ракета форту Самтер! — вигукнув Крокстон.— Сигнал утечі! Наляжте на весла! Вони все відкрили!

— Швидше, швидше, друзі! — вигукнув Джеймс Плейфер, підбадьорюючи своїх матросів.— Ці ракети освітили [87] нам шлях. "Дельфін" лише за вісімсот ярдів* од нас. Я вже чую корабельний дзвін. Наляжте! Наляжте! Даю вам двадцять фунтів, якщо допливемо за п'ять хвилин!

* Приблизно 700 метрів. (Прим, автора.)

Матроси ще дружніше налягли на весла. Гіга мчала вперед, легко розтинаючи воду. Серця в усіх калатали. Десь у місті гримнув постріл з гармати, і Крокстон радше почув, ніж побачив, як за двадцять метрів від шлюпки пролетіло щось чорне й кругле — можливо, гарматне ядро.

В цю мить дзвін на "Дельфіні" забамкав на повну силу. Корабель був зовсім близько. Ще кілька змахів веслами, і шлюпка причалила до борту. Ще кілька секунд, і Дженні кинулася батькові в обійми.

Гігу підняли миттю, і Джеймс Плейфер побіг на ют.

— Містере Метью, Ми під парою?

— Так, капітане.

— Веліть обрубати линву — і повний уперед!

Через дві-три секунди обидва гвинти гнали пароплав до головного фарватеру. Цього разу капітан не хотів підходити надто близько до форту Самтер.

— Містере Метью,— сказав Джеймс,— іти по фарватеру, що біля острова Салліван, для нас було б самогубством. Там ми потрапимо під прицільний вогонь конфедератів. Будемо триматись якомога ближче до правого берега рейду, ризикуючи дістати залп із протилежного табору. Біля стерна у вас людина надійна?

— Так, капітане.

— Звеліть загасити ліхтарі й бортові вогні. Зблисків парової машини з нас досить і аж занадто. Але з цим ми нічого не можемо вдіяти.

Протягом цієї розмови "Дельфін" ішов повним ходом; проте маневруючи, з тим, щоб триматися ближче до правого берега гавані, корабель мусив звернути у фарватер, що на короткий час вивів його зовсім близько до форту Самтер; він був десь за півмилі від нього, коли бійниці форту всі разом освітились, і, страхітливо загуркотівши, перед пароплавом промчав ураган заліза.

— Поквапились, мазії! — вигукнув Джеймс Плейфер, гучно зареگотавши.— Ще пари, додайте ще! Ми повинні проскочити між двома залпами!

Кочегари роздмухали топки, і "Дельфін" задвигтів усім своїм корпусом так, наче от-от мав розвалитися на шматки.

У цю мить гримнув другий залп, і новий град гарматних ядер сипнув позаду пароплава. [88]

— Надто пізно, йолопи! — вигукнув молодий капітан голосом, що скидався на звіриний рик.

У цю мить на ют піднявся Крокстон і викрикнув:

— Ет, вони навіть не обсмалили нам хвіст! Ще кілька хвилин, і розмову з конфедератами ми закінчимо.

— То ти гадаєш, нам можна більше не боятися вогню з форту Самтер? — спитав Джеймс.

— Звичайно. Правда, попереду ще форт Моултрі на мисі острова Салліван. Та цей може нас жигнути лише протягом півхвилини. Тож хай вони добре обирають момент і добре ціляться, якщо хочуть влучити в нас. Ми наближаємось.

— Чудово. Форт Моултрі розташований так, що ми маємо тепер змогу звернути у головний фарватер. Вогню, ще вогню!

І в цю саму мить, наче Джеймс Плейфер сам подав команду стріляти, форт спалахнув потрійною лінією блискавиць. Почувся жахливий гуркіт, у корпусі корабля щось затріщало.

— Влучили цього разу! — кинув Крокстон.

— Що там таке, містере Метью? — гукнув капітан до свого помічника, що стояв на баку пароплава.

— Бушприт зрізало ядром.

— Поранені є?

— Нема, капітане.

— То й нехай. Нам рангоут не потрібен ні к бісу! Прямо у фарватер! Прямо! І держіть курс на острів.

— Зловили облизня, конфедерати! — гукнув Крокстон.— Якщо вже мене мають тріснути ядром по черепу, то хай це буде ядро північан. Воно б'є трохи м'якше.

Насправді небезпека не минула, і "Дельфін" поки що не вибрався з халепи. Бо хоч на острові Морріс і не було тих страшних гармат, які

поставили там через кілька місяців, його артилерія та мортири могли легко потопити такий корабель, як "Дельфін".

Вогонь з фортів Самтер і Моултрі розбуркав північан, що укріпились на острові, та кораблі, які держали блокаду. Обложники не могли зрозуміти, з якого дива почалася ця нічна стрілянина. Палили начебто не по них. Одначе вони повинні були наготуватись і наготувалися дати відповідь. — Ось про що міркував Джеймс Плейфер, ведучи корабель фарватерами побіля острова Морріс, і він мав усі підстави боятися, бо й справді через чверть години темряву прорізали спалахи, і дощ невеличких бомб сипонув навколо пароплава, утворюючи фонтани бризок, що здіймалися вище бортових поручнів. Кілька бомб потрапили навіть на палубу "Дельфіна", але впали вони своїм тупим кінцем, і це врятувало [89] корабель від певної загибелі. Бо ці бомби, як з'ясувалося згодом, розриваються на сотні осколків, і кожна з них покриває поверхню в сто двадцять квадратних футів грецьким вогнем, який горить протягом двадцяти хвилин і який нічим не погасиш. Одна така бомба могла б спалити корабель дощенту. На щастя для "Дельфіна", ті бомби були щойно винайдені і ще дуже недосконалі. Коли вони вилітали з нарізного жерла гармати, то, обертаючись, майже завжди відхилялися і в момент падіння вдарялися об ціль тупим кінцем, а не гострим, де був розміщений детонатор. Саме ця конструктивна вада і стала рятівною для "Дельфіна". Бомби були досить легкі, а що жодна з них не вибухнула, то вони не завдали кораблеві відчутної шкоди, і він не зменшив ходу, пливучи по фарватеру під тиском своєї перегрітої пари.

В цю мить, не послухавшись наказу капітана, містер Хеліберт та його донька піднялися на ют. Джеймс Плейфер хотів змусити їх повернутись у каюту, але Дженні заявила, що залишиться біля капітана.

Що ж до містера Хеліберта, який щойно довідався про благородну поведінку свого рятівника, то він тільки потис Джеймсові руку, не знаходячи слів, які виразили б його глибоку вдячність.

"Дельфін" повним ходом наближався до відкритого моря. Йому лишалось пройти фарватером ще тільки три милі, а далі вже починалися води Атлантичного океану. Якщо вихід з фарватеру вільний, корабель врятується. Джеймс Плейфер, чудово знав усі особливості Чарлстонської затоки і навіть у густій темряві виконував усі маневри напрочуд упевнено. Отож він мав усі підстави сподіватися на успіх своєї зухвалої виправи.

Аж раптом матрос, що стояв на баку, вигукнув:

— Корабель!

— Корабель? — повторив Джеймс.

— Так, по лівому борту!

Туман трохи піднявся, і стало видно великий фрегат, що маневрував неподалік від виходу з фарватеру, маючи за очевидну мету перетяти шлях "Дельфінові". Треба було за всяку ціну випередити його, а для цього витиснути з машини найвищі можливі оберти. То був єдиний засіб порятунку.

— Право руля! До кінця! — крикнув" капітан.

І кинувся на місточок, перекинутий над паровою машиною. За його наказом один із гвинтів загальмували, і під тиском другого "Дельфін" з неймовірною швидкістю почав завертати по дузі з дуже коротким радіусом — здавалось, [90] він обкручується на місці. В такий спосіб він зумів уникнути зіткнення з фрегатом флоту Північних штатів і помчав під повною парою уперед. Тепер усе залежало від швидкості.

Джеймс Плейфер зрозумів, що в цьому його порятунок, порятунок міс Дженні та її батька, порятунок усієї команди "Дельфіна". Фрегатові лишалось пройти до виходу з фарватеру значно меншу відстань, ніж "Дельфінові". По клубах чорного диму, які вихоплювалися з його труб,

було видно, що він наддає пари. Та Джеймс Плейфер був не з тих, хто любить пасти задніх.

— Як тиск? — гукнув він до механіка.

— На максимумі! — відповів той.— Пара струменить крізь усі клапани.

— Заклиньте клапани! — звелів капітан.

І його наказ виконали, хоча був ризик, що корабель вибухне.

Швидкість "Дельфіна" зростає ще дужче. Поршні торохтіли з неймовірною частотою, товсті бруси під машиною двигтіли від їхніх майже безперервних поштовхів, і це було видовище, яке змушувало здригнутись найзагартованіші серця.

— Пари! — кричав Джеймс Плейфер.— Іще пари! Іще!

— Більш неможливо! — відповів незабаром механік.— Клапани герметично закриті. Топки ущерть забиті вугіллям!

— Ет, ризикувати, так ризикувати! Кидайте туди бавовну, просякнуту спиртом! Треба за всяку ціну проскочити перед цим клятим фрегатом і залишити його далеко позаду!

На ці слова найвідважніші матроси презирнулись, але не завагався ніхто. Кілька пак бавовни полетіли в машинну залу. Відкрили барило із спиртом і, незважаючи на страшну небезпеку, це палне почали кидати у вогнедишні пащі топок. Рев полум'я тепер заглушував крики кочегарів, і вони не могли перемовлятися. Незабаром стіни топок розпеклися до білого жару; поршні стугоніли, наче поршні локомотива; манометри показували неймовірно високий тиск; пароплав наче летів над хвилями; всі його шви тріщали; з труби разом із димом вихоплювалися омахи полум'я; корабель розвинув страхітливую, безумну швидкість, але він

більше й більше вигравав відстань у фрегата, він його проминув, почав віддалятися від нього і через десять хвилин вийшов із фарватеру у відкритий океан.

— Порятovanі! — гукнув капітан.

— Порятovanі! — відповіла вся команда, заплескавши в долоні. [91]

Незабаром і маяк Чарлстона почав зникати на зюйд-весті. Блиск його вогню усе слабшав, і, здавалося, "Дельфін" уже в цілковитій безпеці, коли крізь темряву зі свистом промчав снаряд, випущений з .канонерки, що крейсувала десь у океані. Завдяки ракеті, що залишала за ним вогненний слід, було легко простежити за його траєкторією.

То була мить тривоги, яку годі описати. Усі мовчали, злякано дивлячись на параболу, прокреслену в небі снарядом. Нічого не можна було зробити, щоб розминутися з ним, і через півхвилини він із страхітливим гуркотом упав на палубу в носовій частині "Дельфіна".

Нажахані матроси сипнули на корму, і ніхто не зважувався ворухнутись, поки ракета горіла, потріскуючи й сиплячи іскрами.

Але знайшовся один, найхоробріший, який підбіг до цієї жахливої машини нищення. То був Крокстон. Він схопив снаряд своїми дужими руками, не звертаючи уваги на мільйони іскор, що бризкали з ракети. Потім, у одному надлюдському зусиллі, він перекинув його через борт.

Щойно снаряд торкнувся поверхні води, як пролунав страхітливий вибух.

— Ура! Ура! — в один голос закричала команда "Дельфіна".

Крокстон лише спокійно обтер собі руки.

Через якийсь час пароплав уже розтинав води Атлантичного океану. Американське узбережжя зникло в темряві, й часті вогні, які схрещувались на обрії, свідчили, що артилерійська дуель між батареями на острові Морріс та фортами Чарлстонської гавані була в повному розпалі.

Х ЦЕРЕМОНІЯ У СОБОРІ СЕНТ-МУНГО

Коли наступного дня зійшло сонце, Американське узбережжя вже зникло за обрієм. Навкруг не видно було жодного корабля, і "Дельфін", зменшивши свою неймовірну швидкість, уже спокійно взяв курс на Бермудські острови.

Ми не будемо розповідати про те, як відбувалася зворотна подорож через Атлантичний океан. Жодний прикрий інцидент її не затьмарив, і через десять днів після відплиття із Чарлстона прямо по курсу з'явилися береги Ірландії.

Як розвивалися взаємини між молодим капітаном і дівчиною, думаю, вгадають навіть люди, котрі не відзначаються [92] проникливістю. Та й хіба міг містер Хеліберт віддячити своєму рятівникові за його мужність і дружбу краще, аніж зробивши його найщасливішим з чоловіків? Джеймс Плейфер не став навіть чекати, поки "Дельфін" увійде в англійські води, — розповів батькові та дочці про почуття, що переповнювали його серце, і, якщо вірити Крокстону, міс Дженні прийняла це освідчення з радістю, яку й не намагалась приховувати.

Отож настав день 14 лютого того самого року, коли під важкими аркадами Сент-Мунго, старовинного кафедрального собору в Глазго, зібрався численний натовп. Були там купці, моряки, промисловці, були отці міста, було потроху всіх. Славний Крокстон був за свідка в міс Дженні, вдягненої у фату нареченої, і цей достойний чолов'яга справляв просто-таки сліпуче враження у своєму яблучно-зеленому фракі із золотими ґудзиками. Дядько Вінсент гордо виступав біля племінника.

Одне слово, святкували весілля Джеймса Плейфера, службовця фірми "Вінсент Плейфер і К°", що в Глазго, та міс Дженні Хеліберт, уродженки Бостона.

Шлюбна церемонія відбулася з великою помпою. Кожен знав історію "Дельфіна", і всі вважали, що відданість молодого капітана дістала цілком заслужену винагороду. Сам він сказав, що йому заплачено не по заслугах.

Увечері був пишний бенкет у дядька Вінсента. Простолюдові, що з'юрмився на Гордон-стріт, роздали безліч шилінгів. На тому пам'ятному святі Крокстон, хоч і тримався в пристойних межах, виявив, проте, чудеса ненажерливості.

Всі були щасливі з цього весілля — одні своїм власним щастям, інші щастям молодят, а таке, погодьтеся, не завжди можна спостерігати під час подібних церемоній.

Увечері, коли гості вже розійшлися, Джеймс Плейфер підійшов до дядька й розцілював його в обидві щоки.

— Ну то як, дядьку Вінсенте? — спитав він.

— Що як, племіннику Джеймсе?

— Чи задоволені ви з того, який чудовий вантаж доставив я на борту "Дельфіна"? — мовив капітан Плейфер, показуючи на свою відважну молоду дружину.

— Ще б пак не задоволений! — відповів чесний купець.— Адже я здобув за свою бавовну триста шістдесят п'ять відсотків зиску!